

Droguri și drepturi

Ștefan Iancu

La un secol de la adoptarea primului act legislativ cu caracter prohibitiv în domeniul circulației și utilizării substanțelor psihoactive, Decretul Harrison pentru Taxarea Narcoticelor adoptat de Statele Unite în 1914, paradigma prohibitivă domină încă masiv mentalul colectiv pe plan mondial, chiar în timp ce contestarea ei, mai susținută ca niciodată, a ajuns la nivelul legislatorilor și al organismelor internaționale de reglementare. Ambele tabere, prohibiționiști și contestatari, joacă însă astăzi preponderent pe terenul utilitarist al consecințelor și costurilor sociale ale politicilor cu privire la droguri.

Ar fi ușor de argumentat că un secol de prohibiție a naturalizat și normalizat în asemenea măsură aceste interdicții încât a le pune la îndoială înseamnă mai mult decât a dezbate rațional o chestiune de legislație și politici publice, înseamnă a atinge un tabu cultural puternic, de domeniul iraționalului și simbolicului¹. Însă un astfel de argument, la fel ca cele care se apleacă asupra originilor istorice ale măsurilor prohibitive pentru a le deconspira lipsa de legitimitate², deși poate ajuta ulterior pentru a explica rezistența la argumente valide, nu le poate ține locul. Faptul este că o lege trebuie judecată independent de modul și motivele contextuale care au dus la impunerea ei, acestea putând constitui cel mult motive de suspiciune sau argumente ajutătoare cu caracter inductiv. Contestarea fundamentelor legislației prohibiționiste naționale și internaționale pe alte temeuri decât eficiența acesteia este rară, atât în spațiul academic și în cel politic, cât și, mai semnificativ poate, în zona activismului pro legalizare. Ne putem pune întrebarea

---

¹ Vezi Thomas Szasz, *Our Right to Drugs*, și Douglas Husak, *Drugs and Rights*, pentru rolul de „șapă ispășitor” (*scapegoat*) pe care îl joacă consumul de droguri și stigmatizarea acestuia în politica contemporană.

² Vezi spre exemplu David Musto, *The American Disease: Origins of Narcotic Control*, Julia Buxton, *The Political Economy of Narcotics* și Richard Bonnie și Charles Whitebread, *The Forbidden Fruit And The Tree Of Knowledge: An Inquiry Into The Legal History Of American Marijuana Prohibition*.

dacă atacul ocolit este o strategie politică și argumentativă pe termen scurt, în fața unei atitudini dogmatice, sau contestării, aflați ei înșiși sub efectul normalizator al unui secol de prohibiție, pornesc și ei de la convingerea că aceasta nu poate fi atacată decât parțial și contextual, fiind în esență justificabilă. Puținele astfel de contestări principiale și, uneori, radicale care au fost totuși formulate suferă mai mereu de neajunsul de a fi prea abstract filosofice, distante, lipsite de empatie și de o înțelegere reală a fenomenului dependenței de droguri și a consecințelor sale sociale, după cum se va vedea ulterior pe parcursul discuției.

Contestarea directă a fundamentelor legislației prohibiționiste neagă legitimitatea respectivelor legi prin apel la noțiuni juridice fundamentale pentru democrațiile liberale moderne precum drepturile civile și libertatea individuală, ancorate în filosofii politice consacrate. Ea este distinctă până la un punct de abordarea prevalentă astăzi, după un secol de prohibiție, care contestă legitimitatea acesteia pornind de la argumente consecinționale cu privire la insuccesul și costurile prohibiției și la dovezi empirice sau speculații privind alternativele.

În același timp, tendința europeană în domeniul politicilor publice din ultimii ani, popularizată de guvernul Blair în Marea Britanie³, este de a minimiza rolul ideologiei politice și de a crea politici *evidence-based* (bazate pe dovezi). Această tendință s-a potrivit ca o mânășă curenților de opinie din zona legislației privind substanțele psihoactive, oferind o cale lesnicioasă de contestare a status quo-ului. Modelându-și argumentele și abordarea pe exemplul Prohibiției alcoolului din Statele Unite între 1919 și 1933, considerată aproape unanim drept un caz paradigmatic de legislație punitivă eșuată⁴, susținătorii dezincriminării și legalizării drogurilor au avansat o multitudine de argumente consecinționale: incriminarea nu influențează sau poate duce chiar la creșterea consumului problematic de droguri, prohibiția nu este eficientă în scăderea ofertei de droguri, apariția piețelor negre duce la creșterea infraționalității și corupției, răspândirea bolilor transmise prin sânge devine greu de prevenit etc. Argumentele de acest tip vor fi supuse unei discuții atente în partea a doua a acestei lucrări, în cadrul unei analize generale de tip costuri-beneficii a politicilor din domeniul drogurilor. În acest punct însă doresc să observ caracterul utilitarist pe care îl au în comun toate aceste

---

³ Vezi Peter Wells, *New Labour and Evidence Based Policy Making*.

⁴ După cum se va vedea în capitolul următor, chiar și această evaluare este contestabilă.

argumente, a căror invocare a depășit sfera activismului. Un raport din 2010 al Națiunilor Unite remarcă impactul devastator al politicilor agresive de tipul “războiului împotriva drogurilor” asupra sănătății publice și drepturilor omului, denunțând măsuri de tipul tratamentului forțat, a căror eficiență nu a fost suficient dovedită⁵. Un alt raport asupra politicilor în domeniul drogurilor, realizat în 2011 de o comisie independentă formată din foști președinți de stat, miniștri și intelectuali publici, face următoarea recomandare centrală: “Încurajați guvernele naționale să experimenteze cu diferite modele de reglementare legislativă a drogurilor pentru a submina puterea crimei organizate și pentru a asigura sănătatea și siguranța cetățenilor. Această recomandare se aplică îndeosebi canabisului, dar încurajăm de asemenea alte experimente în dezincriminare și reglementare legală care pot atinge aceste obiective și pot oferi modele valabile altor țări.”⁶. Strategia Uniunii Europene în domeniul drogurilor pentru perioada 2009-2012 include obiective proeminente de tipul “dezvoltării, implementării și schimbului de norme pentru bune practici și standarde de calitate pentru prevenirea, tratamentul și reducerea riscurilor și intervenții și servicii de reabilitare”⁷.

În același timp, un experiment social de proporții are loc în Statele Unite prin autorizarea dispensarelor de marijuana pentru uz medical și în unele state europene prin dezincriminarea *de facto* a unor droguri în cantități destinate consumului și chiar semi-legalizarea canabisului (așa-numitele *coffee shops* în Olanda și Danemarca sau permiterea cultivării unui număr de plante pentru uz propriu în alte țări europene), prin comercializarea la limita legii a unor canabinoizi sintetici și stimulenți de tip amfetaminic (așa numitele “droguri legale”) și a unor plante psihoactive (*khat*, *salvia divinorum*, ciupercile *psilocibe* sunt sau au fost până de curând legale în diverse țări din Europa, Asia, Africa și America de Sud). Portugalia a mers din 2001 cu un pas mai departe dezincriminând posesia substanțelor psihoactive de orice fel, iar Elveția, Germania și alte câteva state găzduiesc clinici experimentale care oferă tratament de întreținere dependenților de heroină. La acest curent care încurajează națiunile să experimenteze cu politicile (în mod ironic similar felului în care utilizatorii experimentează cu diverse tipuri de droguri), se adaugă îndemnul de a schimba paradigma infracțională cu cea

⁵ *Report Of The Special Rapporteur On The Right Of Everyone To The Enjoyment Of The Highest Attainable Standard Of Physical And Mental Health*. Anand Grover. United Nations, 2010.

⁶ *War On Drugs, Raport of the Global Commission on Drug Policy* 2011.

⁷ *European Union Drugs Action Plan 2009-2012*.

medicală a abuzului de droguri ca problemă de sănătate și a dependenței ca boală, un consens formându-se deja în acest sens în cadrul profesiei medicale⁸ și comunităților psihoterapeutice. Însăși doctrina politicilor *evidence-based* este una pozitivistă și scientiștă, provenită din practica medicală și farmaceutică.

Această filosofie empiristă a politicilor *evidence-based*, oricât de rezonabilă și de irezistibilă pare la prima vedere, trebuie însă supusă ea însăși unui demers critic, pentru a-i descoperi eventuale limite de legitimitate și pentru a nu deveni la rândul ei simplă ideologie sau o fațadă aparent neutră pentru partipris-uri ideologice mascate. Sunt obișnuite rezervele față de abilitatea redusă în prezent a științelor sociale de a explica și prezice fenomene sociale complexe și față de acuratețea datelor empirice și de obiectivitatea utilizării statisticilor în scopuri politice⁹, acestea fiind cu atât mai relevante în cazul studiilor și statisticilor din domeniul comerțului ilegal și consumului de droguri, fenomene subterane și stigmatizate în care colectarea de date este notoriu dificilă¹⁰. Astfel de studii empirice cu relevanță discutabilă pot fi cu ușurință folosite drept cal troian de către activiștii pro legalizare sau, din contră, pot furniza conservatorilor pretexte pentru a bloca orice contestare a *status quo*-ului. Cu fiecare nou studiu privind efectele negative ale consumului de canabis pe termen lung sau, mai nou, privind efectele sale medicale pozitive, opinia publică balansează dintr-o direcție în cealaltă și, odată cu ea, tendințele creatorilor de politici. Celebrul studiu comisionat în 2007 de guvernul britanic psihiatrului neurofarmacolog David Nutt pentru a evalua științific gradul de risc al diverselor substanțe psihotrope, în vederea adaptării politicilor publice la dovezile științifice, ale cărui rezultate plasau alcoolul mai sus decât heroina pe o scală a daunelor produse societății și echivalau riscurile ecstasy-ului pentru utilizatori cu cele ale călăritului (un eveniment major cu efecte negative la zece mii de expuneri) este din punct de vedere metodologic o caricatură a științei, fiind realizat prin intermediul unor chestionare de evaluare trimise psihiatrilor și altor experți și al unor runde de discuții (metoda Delphi).

---

⁸ Vezi de exemplu Alan I. Leshner, *Addiction Is a Brain Disease, and It Matters*, Science 3 October 1997: Vol. 278, no. 5335, pp. 45 – 47.

⁹ O expresie ironică din mediul academic întoarce pe dos deviza lui Tony Blair: *policy-based evidence making*.

¹⁰ Vezi spre exemplu Matthew Robinson și Renee Scherlen, *Lies, Damned Lies, and Drug War Statistics: A Critical Analysis of Claims Made by the Office of National Drug Control Policy*.

În bună tradiție empiristă anglo-saxonă, doctrina politicilor *evidence-based* poate fi ușor recunoscută drept o versiune actualizată a teoriilor consecinționale și utilitariste din filosofia morală și politică clasică. Ne putem aștepta ca atare ca unele dintre obiecțiile tradiționale venite dinspre abordările deontologice sau de alt tip să se aplice și doctrinei politicilor *evidence-based*.

Sarcina acestui capitol va fi aceea de distinge contestarea precum și apărarea legislației împotriva drogurilor pe temeuri juridice și filosofice de principiu de contestarea și apărarea acesteia prin argumente consecinționale și empirice. Întrebarea dificilă la care trebuie să răspundem privește limita și relația dintre considerațiile principiale și cele privind eficiența și consecințele legilor și politicilor, precum și cea dintre opțiuni morale și ideologice pe de-o parte și considerente factuale și pragmatice pe de altă parte.

O chestiune de principiu

Cu toate că justificările extensive ale legislației prohibitive pe temeuri principiale sunt la fel de rare în literatura academică ca respingerea acestora prin argumente non-utilitariste, acestea sunt implicite în legislația națională și internațională privind substanțele psihoactive și uneori explicite în publicațiile agențiilor de stat și organizațiilor care implementează efectiv prohibiția sau se ocupă de problemele legate de consumul de droguri. Argumentul cel mai adesea utilizat în favoarea prohibiției este sumarizat astfel de Departamentul de Justiție al Statelor Unite: “Consumul ilicit de droguri nu este o infracțiune fără victime deoarece consumatorul, familia lui și societatea suferă costuri sociale și economice”¹¹. Cele două componente pe care le au în comun majoritatea argumentelor în favoarea prohibiției, indiferent din ce direcție ideologică vin, sunt susținerea legitimității limitării de către stat a libertății individuale în cazul drogurilor pentru binele individului și pentru bunăstarea comunității în general. Prima componentă a acestei rațiuni este inerent paternalistă, interzicând adulților cu discernământ consumul anumitor substanțe pentru a preveni anumite consecințe negative pe care acestea le-ar

---

¹¹ United States Department of Justice, *Legalization Of Drugs: The Myths And The Facts*.

putea avea asupra acelorași persoane. Ea nu trebuie înțeleasă ca paternalistă în primul rând în privința utilizatorilor actuali de droguri, întrucât interzice tuturor cetățenilor accesul la droguri, scopul evident fiind acela de-i proteja mai degrabă pe consumatorii potențiali decât pe cei actuali. De asemenea, eticheta de “paternalism” nu presupune neapărat ilegitimitate, dacă admitem în principiu că paternalismul politic poate fi uneori justificat, chiar și în cazul adulților cu discernământ. A doua componentă este comunitariană, deși în acest moment este greu de văzut în ce fel se deosebește de orice altă măsură de limitare a consecințelor negative ale acțiunilor unui individ asupra altora, urmând ca sensul exact al acestei etichete să se precizeze pe parcurs.

Prima mișcare a argumentului de principiu împotriva interzicerii consumului de droguri este observația că aceasta nu este singura activitate voluntară care poate avea consecințe negative neintenționate asupra actorilor, în afara celor dezirabile. Dacă renunțăm însă la a trata drogurile ca pe o problemă *sui generis*, pentru a le pune în contextul celorlalte drepturi și obligații ale cetățenilor în democrațiile liberale moderne, suntem însă nevoiți să le plasăm într-o teorie mai largă cu privire la ce le este permis și interzis indivizilor. Voi urma în mare argumentele și abordarea propusă de filosoful american Douglas Husak, a cărui *Drugs and Rights* este în întregime o pledoarie pentru respingerea prohibiției pe considerente principiale deontologice, în opoziție explicită cu abordarea empiristă. Astfel, Husak scrie: “Abordarea mea în privința acestei chestiuni face adesea referire la alte activități recreaționale pe care le compar și le contrastez cu utilizarea drogurilor. Unul dintre motivele pentru care oamenii sunt confuzi în această privință este acela că utilizarea drogurilor este tratată ca *sui generis*. Dar consumul de droguri este asemănător cu și în același timp diferit de oricare alte activități pe care americanii [*sic*] le preferă. O gândire limpede în privința drepturilor consumatorilor de droguri este înlesnită de explorarea acestor similarități și diferențe”¹². Teoreticienii libertarieni precum Milton Friedman au atras de asemenea atenția că, din punct de vedere juridic, consumul de droguri constituie în mod eronat o infracțiune *sui generis*: “Majoritatea literaturii despre droguri pe care am citit-o eu consideră de la sine înțeles că drogurile sunt un caz special care trebuie discutat în termenii specifici ai diverselor probleme asociate cu ele – substanțele implicate și așa mai departe, mai degrabă decât ca

---

¹² Douglas Husak, *Drugs and Rights*, p. 4.

pe un caz particular al unui fenomen mai general”¹³. Spre deosebire de filosofii libertarieni însă, Douglas Husak nu respinge și reglementarea de către stat a alimentelor și a produselor farmaceutice, în același timp cu interzicerea drogurilor, și nu are o concepție radicală cu privire la valoarea primordială a libertății individuale în societate, așa încât argumentele sale sunt persuasive și dintr-o perspectivă obișnuită a rolului statului și al legii. Pentru moment voi urma această direcție de reflecție, pentru ca în final să ofer însă câteva motive plauzibile pentru care consumul de droguri ar putea fi totuși considerat o activitate care pune probleme întrucâtva diferite de orice alte activități umane obișnuite, justificând statul său juridic *sui generis*.

Dorind să fie convingător pentru cât mai mulți posibili interlocutori, Husak nu încearcă să derive ceea ce numește “dreptul moral al adulților de a folosi recreațional droguri” dintr-un principiu fundamental al dreptului: “Nu voi încerca să deriv drepturile morale ale utilizatorilor de droguri dintr-un singur principiu simplu. Nici nu voi începe printr-o teorie cu privire la limitele rolului autorității statale pentru a concluziona că prohibiția consumului de droguri se află în afara sferei sale. De fapt nu voi avea aproape nimic de spus în privința fundamentelor drepturilor morale pe care le presupun. (...) Mi-e teamă că o astfel de teorie mai degrabă m-ar distra decât să fie de folos. Oricine nu este de acord cu fundamentele mele filosofice va opune probabil rezistență la edificiul ridicat pe ele. (...) Argumentele mele trebuie să îi convingă și pe libertarieni și pe cei care împărtășesc idealul unui guvern activist care are autoritatea de a se descurca cu o gamă largă de probleme sociale” (p.6). Acestea fiind spuse, următorii pași ai lui Husak sunt o analiză a legislației federale americane în privința drogurilor (Uniform Controlled Substances Act), similară cu și derivată din legislația internațională în privința drogurilor (în speță Convenția Unică privind Drogurile Narcotice din 1961 și Convenția privind Substanțele Psihotrope din 1971). Husak observa că aceasta nu oferă criterii coerente de a distinge între tipuri de utilizări și categorii de substanțe și practic interzice orice utilizare recreațională echivalând-o cu abuzul, iar apoi trece la o analiză a constituționalității acestor interdicții legale. Înainte de a intra în această discuție privind raportul dintre drepturile individului și interzicerea consumului de drogurilor aș vrea să observ că strategia lui Husak de a evita discuțiile fundamentale nu poate fi decât parțial folositoare.

---

¹³ Milton Friedman, *The Drug War as a Socialist Enterprise*.

Ce este o discuție despre constituționalitate dacă nu un apel la principii fundamentale și la o teorie substantivă a dreptății sociale? Chiar dacă o altfel de analiză nu merge până la întemeierea ultima a legii sub forma unui singur principiu universal, cum ar fi principiul liberal al lui John Stuart Mill sau vreun imperativ moral absolut, ea va depinde totuși de o teorie sau alta a temeiurilor normative ale legii. A nu începe analiza cu un astfel de principiu sau teorie, pentru a avea o bază cât mai largă de dialog cu posibii interlocutori, este o bună strategie de pornire, dar în cele din urmă o discuție principială fără principii este imposibilă. A stabili dacă un tip de activitate se bucură sau nu de protecția oferită de anumite drepturi sau dacă, dimpotrivă, intră în conflict cu alte drepturi ale altor indivizi nu este întotdeauna o simplă chestiune formală de comparare cu și derivare dintr-o listă de drepturi. Tocmai datorită generalității și complexității drepturilor constituționale și legale în general, o listă a lor nu poate fi niciodată exhaustivă iar o constituție poate prevedea sau nu drepturi concrete de tipul dreptului de a purta arme, de a avorta sau de a consuma droguri. Intenția lui Husak de a găsi o bază normativă comună de discuție pentru ca argumentele sale să fie persuasive și pentru conservatori, liberali, libertarieni, social-democrați, comuniști etc. și de a identifica această bază comună în textul constituțiilor naționale nu poate avea decât o utilitate parțială, din moment ce aceștia vor diferi foarte probabil în felul în care interpretează legile și constituția. Pentru a putea interpreta drepturile recunoscute ca acoperind sau nu o anumită activitate, trebuie să le înțelegem ca fiind generate de un principiu sau un ansamblu de principii mai generale cu privire la dreptate și bunăstare socială, fie că facem apel la o teorie contractualistă, liberală sau de altă natură. Trebuie de asemenea să luăm în considerare scepticismul și obiecțiile critice cu privire la teoria dreptului și la limitele sale, lucru pe care Husak îl face și la care mă voi opri și eu spre finalul acestui capitol.

Utilizarea substanțelor psihotrope¹⁴, ca și consumul oricărui alt tip de substanță sau aliment, se subsumează logic unor drepturi ale omului prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului și aceluiași drepturi civile garantate de constituțiile naționale. Dreptul unei persoane de a face ce dorește cu propriul corp este subsumat în jurisprudența internațională dreptului la integritate fizică, la libertate și dreptului la

¹⁴ Consumul de droguri este primordial, consideră Husak, producția și comercializarea fiind secundare și derivate în mod necesar din dreptul de a utiliza substanțe psihotrope. Această asumție este discutabilă în măsura în care dezincriminarea consumului în paralel cu prohibiția comercializării drogurilor este o alternativă politică valabilă.

proprietate, ca fundament al acestuia. “Dacă ar avea de ales între libertatea de a alege ce să ingereze și aceea de a alege pentru ce politician să voteze, puțini ar alege-o pe cea din urmă”, consideră psihiatrul militant pentru legalizarea drogurilor Thomas Szasz¹⁵, iar Husak scrie: “Câteodată o politică sau o practică este atât de familiară și de răspândită încât devine aproape imposibil să ne întoarcem la o stare de inocență și să ne imaginăm cât de ciudată și de neobișnuită ar părea din perspectiva unui străin. Să zicem că o persoană care nu ar avea o chestiune anume în vedere ar fi rugată să alcătuiască o listă a drepturilor generale care sunt cele mai fundamentale și mai importante într-o societate liberă. Drepturi generale care ar putea fi cu ușurință interpretate ca protejând consumul recreațional de droguri ar figura în mod proeminent pe această listă. Un astfel de drept este acela de a determina ce se întâmplă cu și în corpul cuiva. Un alt drept de acest fel este acela de a regula modurile în care mintea procesează datele senzoriale pe care le primește din exterior”¹⁶. Unele constituții menționează dreptul la urmărirea fericirii proprii și pot fi de asemenea invocate dreptul la proprietate privată (în special în cazul producției și comercializării, dar și a simplei posesii de droguri), dreptul la libertate de gândire și conștiință (întrucât alterarea stărilor mentale implică gândirea)¹⁷ și dreptul la intimitate (privacy)¹⁸. Nicăieri însă nu este specificat un drept general al indivizilor de a fi feriți de consecințele indezirabile ale propriilor acțiuni sau de a fi protejați de riscurile propriilor alegeri. La prima vedere nici consecințele negative ale consumului de droguri asupra *altor* persoane decât cele care le utilizează nu pare ușor de circumscris unor drepturi civile. Nu există un drept de a fi protejat împotriva neplăcerilor produse de rude și prieteni iresponsabili, de a nu fi expus unui mediu social degradat sau de a fi înconjurat de cetățeni productivi și lucizi. Evident, alte drepturi ale neconsumatorilor vor intra în ecuație, precum drepturile lor la siguranță și proprietate, dar acestea nu sunt afectate prin

---

¹⁵ Thomas Szasz, *Our Right to Drugs*.

¹⁶ Ibid. p. 39.

¹⁷ Excentricul teoretician Terrence McKenna, un guru al substanțelor psihedelice cunoscut printre altele pentru teoria *Stoned Ape* și care se bucură de o reputație îndoielnică în mediile academice, pare să sugereze un astfel de raționament când scrie: “Jucăm cu jumătate din pachetul de cărți atâta timp cât tolerăm ca episcopii guvernului și științei să dicteze în ce direcție poate merge curiozitatea umană în mod legitim și unde nu. Este o situație profund absurdă. În esență este o chestiune care ține de drepturile civile, pentru că ceea ce se întâmplă este reprimarea unei sensibilități religioase. De fapt, nu a unei sensibilități religioase, ci a sensibilității religioase prin excelență”, în: *Non-Ordinary States Through Vision Plants*, Sound Photosynthesis, Mill Valley CA., 198.

¹⁸ Vezi Frederick Schauer, *Decriminalization and the Constitution*, in *Criminal Justice Ethics* (1984): 76.

simplul fapt al consumului de droguri, ci ca o consecință cauzală mai mult sau mai puțin necesară sau îndepărtată a consumului.

Ar merita poate remarcat în acest punct că nu doar opinia publică actuală, în spațiul non-musulman cel puțin, consideră de la sine înțelese drepturile de a fuma și de a consuma băuturi alcoolice, perspectiva limitării acestora fiind de natură să ridice obiecții privind libertatea individuală. Aceste drepturi de la sine înțelese se extindeau înainte de secolul douăzeci și asupra drogurilor în așa măsură încât, scrie Douglas Husak, “Controlul federal privind consumul de droguri era considerat în mare ca neconstituțional până în 1900. Chiar și în 1937, Departamentul Trezoreriei a interzis marijuana separat de celelalte narcotice, temându-se de un atac la adresa constituționalității Decretului Harrison.”¹⁹. Pentru prohibiția alcoolului în anul 1919 legislatorii americani au considerat necesară amendarea Constituției Statelor Unite, astfel luând naștere Amendamentul nr. 18 privind abolirea alcoolului. Chiar și atunci, legea nu interzicea consumul de băuturi alcoolice și nici măcar producerea acestora pentru uz propriu și în cadrul căminului, ci doar comercializarea și producerea băuturilor alcoolice pentru uz comercial, iar sancționați penal erau nu consumatorii, ci producătorii și comercianții²⁰. În termenii pe care îi folosim în prezent în cazul reglementării drogurilor, această schemă de sancțiuni s-ar numi dezincriminare, nu prohibiție. Un nou amendament la Constituție a fost necesar pentru abolirea prohibiției. La aceste observații se adaugă aceea că, în cazul Statelor Unite, interpretările constituției în spiritul intențiilor legiuitorilor s-ar izbi de o largă acceptare a consumului psihoactivelor cunoscute la acea vreme: „Thomas Jefferson nu este singurul dintre Părinții Fondatori care se opunea autorității statului de a interzice utilizarea drogurilor, medicale sau de altă natură. <<Dacă ne-ar prescrie guvernul dieta și medicamentele>>, observă acesta, <<corpurile noastre ar fi îngrijite tot așa cum ne este acum sufletul [sub autoritatea bisericii]”²¹.

Cele două justificări aduse legislației prohibitive, protejarea utilizatorilor și cea a comunității de efectele negative ale consumului de droguri, nu par să depășească obiecția de neconstituționalitate întrucât consumul poate fi subsumat unor drepturi fundamentale. Husak părăsește însă această cale de atac motivând că dreptul de a consuma orice

---

¹⁹ *Idem* p. 44.

²⁰ Vezi David Musto, *The American Disease: Origins of Narcotic Control*.

²¹ *Ibid.*

substanță nu este prevăzut explicit în constituții, fiind prin urmare discutabil, și că limitele acelor drepturi care figurează explicit în constituții, precum dreptul la intimitate (*privacy*), sunt controversabile. Așa cum observam mai sus, simplul apel la constituție nu are cum să fie suficient, întrucât aceasta poate fi oricând interpretată astfel încât unor drepturi ale unor persoane să li se opună alte drepturi ale altor persoane. Mai mult, poate spre surpriza adepților dezincriminării și legalizării drogurilor, constituțiile naționale nu sunt modele ideale de liberalism pur, adoptate de către toți cetățenii în manieră contractuală. În Constituția României, spre exemplu, figurează proeminent dreptul la ocrotirea sănătății (Art. 34), iar Declarația Drepturilor Omului menționează dreptul la siguranța socială, ambele putând fi cu ușurință interpretate astfel încât să facă posibilă justificare unui anumit grad de paternalism. Ce este însă deosebit de instructiv în această prima tentativă de a tranșa problema drogurilor pe baza constituțiilor naționale sau a Declarației Drepturilor Omului este apelul la principii fundamentale, a căror respectare este în genere mai presus de considerente contextuale de utilitate. Pe scurt, discuția poate fi adusă la o confruntare clasică între abordări deontologice și consecinționale și îmi voi îndrepta atenția în cele ce urmează către această dezbateră.

Libertate și autonomie individuală

Argumentul principal împotriva pedepsirii prin lege a consumului de droguri poate fi construit ca un simplu silogism cu două premise, dintre care majora trebuie să precizeze ce fel de acțiuni ale indivizilor pot fi în mod justificat interzise prin lege, iar minora precizează caracteristicile acțiunii de a consuma droguri în funcție de criteriile relevante sugerate de prima premisă. Iată o posibilă formulare a acestui argument, în mod ciudat absent ca atare din literatura despre prohibiția drogurilor, deși subînțeles în orice discuție de principiu pe această temă:

- 1) Pot fi interzise prin lege și sunt pasibile de a fi sancționate penal doar acele acțiuni autonome ale unui individ care îi afectează negativ în mod direct pe alți indivizi.

- 2) Activitatea de a consuma substanțe psihotrope de bună voie, printr-o alegere liberă și autonomă a unui adult, nu afectează în mod direct, necesar și negativ alți indivizi.

Din cele două rezultă fără nicio ambiguitate:

- 3) Activitatea unui adult de a consuma substanțe psihotrope de bună voie nu poate fi interzisă prin lege și nu poate fi sancționată penal.

În această formă de maximă generalitate și simplitate aparentă, prin contrast cu o descriere amănunțită a realităților consumului de droguri și a amplitudinii legii în societate, acest argument poate părea deosebit de naiv, dacă nu o mistificare nocivă. Cu toate acestea, nu este greu de recunoscut în premisa majoră o versiune a principiului liberalismului, care încearcă să stabilească limitele autorității statului în raport cu libertatea individului. John Stuart Mill a oferit o versiune a acestui principiu cunoscută sub numele de „principiu al vătămării” (*harm principle*)²², Kant sub numele de “principiu universal al dreptului”²³, o versiune există în Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului²⁴ adoptată în Franța în 1789, John Rawls îl consideră primul principiu al dreptății²⁵ și așa mai departe. El este de regulă înțeles ca o extindere a principiului moral fundamental potrivit căruia singurul tip de acțiune violentă (așa cum este impunerea legii punitive) permisă din punct de vedere moral este auto-apărarea (de către societate, în cazul extinderii pentru acțiunile colective), iar filosofi liberali moderni și-au dat osteneala să elaboreze teorii sofisticate ale dreptului prin care să justifice aceste principii pornind de la bazele morale ale dreptului natural, de la noțiunea unui contract social materializat în constituții, sau în alte varii moduri. Aceste principii au fost gândite și formulate în contextul unei respingeri explicite a paternalismului statal (reprezentat la acea vreme nu de statul socialist, ci de moraliile absolutiste și de biserică) și al unei griji

---

²² “The only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others”, *On Liberty*.

²³ “Any action is right if it can coexist with everyone's freedom in accordance with a universal law, or if on its maxim the freedom of choice of each can coexist with everyone's freedom in accordance with a universal law”, *Bazele metafizicii moravurilor*.

²⁴ “Liberty consists in the freedom to do everything which injures no one else; hence the exercise of the natural rights of each man has no limits except those which assure to the other members of the society the enjoyment of the same rights.”

²⁵ “Each person is to have an equal right to the most extensive basic liberty compatible with a similar liberty for others”, *A Theory of Justice*.

privind limitele intervenției autorității colective în libertatea individuală, împreună cu respingerea ideii după care scopul guvernământului este acela de a asigura bunăstarea sau fericirea cetățenilor, într-o anumită accepțiune concretă. Bunăstarea cetățenilor, au considerat gânditorii care au teoretizat statul modern liberal, nu trebuie și nu poate fi asigurată de către acțiunea colectivă reprezentată de stat, aceasta fiind doar responsabilitatea lor înșiși, iar intervenția etatistă în această sferă este mai degrabă pasibilă de a mări puterea discreționară a autorității în interesul unei minorități conducătoare.

În această formulare, argumentul nu este în esență diferit de apelul direct la anumite drepturi cărora consumul de droguri li s-ar putea circumscrie, precum dreptul unei persoane de a face ce dorește cu propriul corp. Diferența constă în faptul că drepturile sunt de data aceasta văzute nu ca o simplă listă de tipuri de activități, ci ca derivatele principiului general al libertății individuale și al dreptului. Ambele perspective pot fi considerate a fi deontologice, în sensul că fac apel la reguli generale, dar caracterul lor depinde în cele din urmă de tipul de justificare care va fi adusă principiului invocat. În cazul lui John Stuart Mill, principiul vătămării este o consecință a principiului utilității – el este întemeiat pentru că numai respectarea sa duce la cea mai mare cantitate de fericire pentru cei mai mulți oameni. Pentru alți liberali, precum Immanuel Kant și pentru unii libertarieni, justificarea primordialității autonomiei și libertății individuale nu este făcută prin apel la consecințele respectării sau nerespectării sale în termeni de plăcere sau utilitate, ci prin apelul la noțiuni considerate mai fundamentale, precum cea de datorie morală pentru Kant.

Concluzia argumentului de principiu prezentat poate fi atacată fie prin respingerea sau reinterpretarea premisei majore care stabilește domeniul dreptului, fie prin contestarea descrierii activității de a consuma droguri oferită de premisa minoră. Forma de liberalism propusă de principiul vătămării poate fi considerată ca indeterminată, incompletă și excesiv de îngustă sau poate fi în întregime contestată ca bază fundațională a dreptului. Pe de altă parte, minoră poate fi negată în cele două aspecte esențiale ale sale, anume în descrierea consumului de droguri drept o acțiune autonomă și care nu afectează în mod direct, necesar și negativ alte persoane.

Vom lua în considerare mai întâi argumentele în favoarea și împotriva minorei, o discuție mai accesibilă și mai aplicată la contextul problematicei noastre. Faptul că o

persoană adultă care consumă droguri ia o decizie în mod autonom înseamnă că alege să obțină anumite beneficii pe termen scurt, chiar dacă poate anticipa că această decizie poate avea și efecte indezirabile, costuri imediate sau pe termen lung, pentru el sau pentru alții. Din acest punct de vedere, așa cum semnaleză de regulă contestatarii prohibiției, activitatea de a consuma droguri nu este diferită de celelalte activități umane. Motivația consumatorului de droguri este de regulă descrisă ca “recreațională”, spre deosebire, de exemplu, de utilizarea aceluiași substanțe în scop medical sau cu vreun alt scop (în cadrul unui ritual religios sau în scopul sinuciderii etc.). Husak consideră că la baza motivației consumatorilor este întotdeauna un beneficiu psihologic de tipul plăcerii, euforiei sau fericirii, relaxării, ușurării disconfortului fizic sau psihic, stimulării sexuale etc. și include sub același termen umbrelă de „recreațional” și motivații cum ar fi stimularea creativității, dorința de cunoaștere prin explorarea stărilor alterate de conștiință și altele. Legea internațională ține de asemenea cont de posibilul uz terapeutic al unor substanțe la indicațiile unui medic, folosindu-l drept criteriu în clasificarea substanțelor și îngăduindu-l uneori. Chiar și utilizarea anumitor psihotrope în cadrul unor ritualuri religioase (mescalina din *peyote* și psilocibina din ciupercile *psilocybe*, DMT-ul din *ayahuasca*, *ibogaine*, *salvia divinorum* etc.) este permisă de către lege pe cele două continente americane. Distingând însă doar utilizarea medicală ca un criteriu valid pentru evaluarea substanțelor, legea grupează toate celelalte motive împreună ca non-medicale și automat, într-o posibilă definiție, ca recreaționale. Distincția de principiu între utilizarea medicală și non-medicală, care este lăsată în aria de competență a științei medicale, a fost însă contestată²⁶, pe motiv că este o diferență cel mult de grad între folosirea unei substanțe pentru tratarea unui disconfort fizic sau psihic considerat patologic și, spre exemplu, pentru ușurarea unei depresii, a oboselii sau a hiperactivității (este acceptat în mod curent în literatura de specialitate și la nivelul simțului comun că o parte dintre consumatori apelează la inebriante ca o încercare de auto-medicație pe termen scurt pentru suferințe sau disconforturi psihice). Alți autori resping asimilarea tuturor motivelor non-medicale pentru a consuma droguri sub eticheta de “uz recreațional”, pornind de la observația de bun simț că unele astfel de motivații au prea puțin de-a face cu plăcerea și relaxarea în sensul obișnuit, presupunând adesea stări opuse, de maximă

---

²⁶ Vezi Ronald Siegel, *Intoxication: Life in Pursuit of Artificial Paradise*.

disforie și anxietate [referința]. O listă ceva mai cuprinzătoare de posibile motive pentru a consuma droguri este oferită de către Thomas Nicholson et al. în studiul empiric *Is Recreational Drug Use Normal?*: “pentru a participa la o practică religioasă, pentru a modifica starea emoțională, pentru a trata boli, pentru a ușura plictiseala sau disperarea, pentru a facilita și a amplifica interacțiunea socială, pentru a amplifica experiențe senzoriale și plăcerea, pentru a stimula creativitatea și performanța artistică, pentru a îmbunătăți performanțele atletice, din spirit de revoltă, pentru integrarea într-un colectiv (*peer pressure*), pentru a dezvolta personalitatea, din pură obișnuință”.

Este important de remarcat că la prima vedere, pentru valorarea de adevăr a premisei minore din argumentul prezentat, motivația unei persoane pentru a consuma droguri, fie că este considerată recreațională sau de alt fel, practic nu contează. Ceea ce contează este că poate reprezenta o alegere liberă, făcută pe baza unei deliberări între beneficii și costuri subiective. Practic orice tip de activitate umană comportă potențiale beneficii și costuri, iar simplul fapt că beneficiul căutat este adesea plăcerea sau relaxarea nu este în niciun fel specific drogurilor, cu atât mai puțin drogurilor ilegale. Este alegerea de a consuma marijuana mai puțin autonomă decât cea de a consuma băuturi alcoolice? Pot fi considerate ca ne-autonome orice activități plăcute care comportă riscuri, de la sex și sport la consumul unor alimente sau al diverselor tipuri de *entertainment*?

Semnificația cuvântului “autonom” în acest context, ca și cea a „alegerii libere”, admite cel puțin două interpretări radical diferite, în funcție de care se poate schimba valoarea de adevăr a afirmației. Pe de-o parte, autonomia poate fi invocată doar pentru a distinge acțiunea unui adult de consumul de droguri de către minori și de către adulții cu probleme de sănătate mentală, care nu sunt considerați a avea discernământ moral și legal, fapt care implică că ei pot fi protejați de consecințele acțiunilor lor și pot fi împiedicați de a le face, împotriva voinței lor. Altfel, autonomia ar putea înseamna doar că adulții sunt întotdeauna responsabili pentru propriile acțiuni și suportă consecințele acestora, fără ca altcineva să aibă vreo datorie de a-i proteja. Dacă cineva este un adult sănătos și nu este forțat de altcineva, este considerat ca având discernământ și faptele sale sunt autonome, în sensul implicit că îi sunt imputabile. Acest sens este echivalent conceptului lui Isaiah Berlin de libertate negativă, lipsa constrângerilor exterioare²⁷.

---

²⁷ Isaiah Berlin, *Two Concepts of Liberty*.

Acestei interpretării convenționale a conceptului de autonomie i se opune o interpretare filosofică, mai apropiată de conceptul de liber arbitru sau libertate a voinței. Autonomia este un concept central în teoria morală, filosofii distingând de regulă între două accepțiuni ale sale, una formală și una substantivală, în funcție de modul în care este definit – ca un set de condiții necesare (separat) și suficiente (împreună) pentru ca o alegere să poată fi considerată liberă, chiar dacă este greșită, respectiv ca pe o formă de raționalitate care exclude alegerile greșite. Gerald Dworkin, spre exemplu, susține un concept formal pe care îl definește în felul următor: „Autonomia poate fi concepută ca o capacitate de ordinul doi al unor persoane de a reflecta critic asupra preferințelor și dorințelor lor și capacitatea de a accepta sau de a încerca să le schimbe pentru a le pune în acord cu preferințele și valorile lor de ordin superior”²⁸. Potrivit acestei definiții, ne putem imagina că un consumator are diverse dorințe de ordinul întâi, cum ar fi aceea de a se simți bine, de a dori să consume un anumit drog, dar și de a fi sănătos și de a nu avea probleme financiare etc. În urma reflecției critice, consumatorul poate hotărî ca *vrea să vrea* fie sănătos, punând această preferință de ordin secundar în acord cu o preferință de ordinul întâi, și că *nu vrea să vrea* droguri, iar apoi acționează pe baza preferințelor de ordin superior, fiind prin urmare autonom. Potrivit aceleiași definiții formale, un utilizator poate însă hotărî în mod deliberat că vrea să fie dependent de droguri, această posibilitate fiind acoperită de autonomie și prin urmare protejată de posibile intervenții paternaliste.

Într-o accepțiune substantivală a autonomiei, anumite alegeri nu pot fi considerate libere pe motiv că o persoană rațională nu poate avea bune motive de a face respectiva alegere, singura alternativă fiind aceea că este determinat de ignoranță sau de cauze iraționale. John Rawls spre exemplu îl urmează pe Kant în definirea autonomiei, un concept central în etica deontologică, în funcție de raționalitate: alegerile autonome sunt cele pe care le face o persoană atunci când este perfect rațională, în condițiile ideale în care este informată cu privire la toate consecințele alegerii și nu este afectată de diverse erori cognitive (*cognitive biases*). Astfel de erori cognitive precum gândirea deziderativă (*wishful thinking*), desconsiderarea factorului temporal (beneficii imediate sunt preferate unor costuri mult mai mari în viitor), aversiunea sau apetența pentru risc, raționamente

---

²⁸ Gerald Dworkin, *The Value of Autonomy* în *The Theory and Practice of Autonomy*, p.3.

inductive greșite („dacă ceva nu m-a afectat până acum, nu mă va afecta nici în viitor” sau „dacă drogul A nu îmi produce daune, nici drogul B nu îmi va produce”) sunt tipice pentru consumatorii de substanțe psihoactive, cuplate cu o cunoaștere slabă și incompletă a efectelor drogurilor și a naturii fenomenului de dependență. Liberalul John Rawls legitimează paternalismul în cazul consumului de droguri în felul următor, în contextul teoriei sale despre principiile dreptății care pot fi justificate atunci când persoanele se află sub un „văl de ignoranță” privind propriile lor preferințe: „Este rațional pentru părtașii la decizie să se protejeze împotriva propriilor lor înclinații consimțind să adere la o schemă de penalități care să le ofere un motiv suficient de a evita acțiunile prostești și acceptând anumite impuneri gândite astfel încât să prevină consecințele nefericite ale comportamentului lor imprudent”²⁹. Cu alte cuvinte, o persoană rațională care nu consumă droguri, dar care se gândește că în viitor ar putea fi tentată să o facă, ar trebui să fie de acord cu interzicerea lor, pentru a se feri pe sine de consecințele indezirabile ale unei astfel de alegeri, întărindu-și astfel motivația anti-consum și „externalizând” auto-controlul. Acest raționament sună familiar în contextul discuției despre dependență: depedenții înșiși, atunci când conștientizează că nu mai pot controla consumul, „externalizează” uneori prin diverse metode controlul propriului comportament, punându-și bariere în fața tentației de a consuma: se mută în locuri unde drogurile nu sunt accesibile sau se internează în centre de reabilitare, ocolesc locurile și persoanele care au legătură cu drogurile sau chiar îi roagă pe alții să îi oprească de la consum și să nu le ofere droguri.

Dacă părăsim accepțiunea formală a autonomiei, aceasta poate fi negată în cazul consumului de droguri în mai multe moduri. Ea poate fi rezultatul simplei lipse de informații relevante sau a lipsei de convingere privind veracitatea informațiilor disponibile. Cineva poate consuma heroină fără să aibă nicio informație despre natura adictivă a acesteia (lucru puțin probabil în prezent), iar altcineva poate consuma cocaină pur și simplu pentru că nu acordă încredere celor care susțin că aceasta crează dependență sau pentru că nu evaluează „dependența psihologică” ca fiind un risc real („Nu mi se va întâmpla mie, eu știu să mă controlez și am voință”). De asemenea cineva, un abstinent fost-dependent spre exemplu, poate avea o cunoaștere din experiența directă, mai mult

---

²⁹ John Rawls, *A Theory of Justice*, p. 249.

decât teoretică, a ceea ce presupune fenomenul de dependență, dar poate totuși să își asume acest risc. În cazul în care riscul poate fi evaluat în termeni obiectivi ca fiind deosebit de mare, în comparație cu un beneficiu relativ minor al consumului, raționalitatea acestei alegeri poate fi contestată și, împreună cu ea, caracterul autonom al alegerii. Un al treilea tip diferit de situație ar fi aceea în care o persoană cunoaște riscurile asociate consumului de droguri, este rațională în a nu dori să-și asume aceste riscuri, dar nu poate rezista unei compulsiuni psihologice puternice de a consuma, gen *craving* (pofță spontană), sau unui alt tip de determinare psihologică (spre exemplu în contextul unei depresii clinice). Un alt caz este cel al persoanelor aflate în situații existențiale dramatice, care pot aprecia, corect sau nu, că riscurile consumului de droguri nu cresc semnificativ costurile viitoare ale situației preexistente. Aceste tipuri de situații de raportare a autonomiei la dependență ar putea fi catalogate pe scurt drept: „nu știe”, „știe, dar nu-i pasă”, „știe, îi pasă, dar nu poate” și chiar „știe, îi pasă, poate, dar nu vrea”. În funcție de noțiunea de autonomie considerată relevantă, unele din aceste situații pot justifica intervenții paternaliste, iar altele nu.

Problema cu aceste accepțiuni non-convenționale ale autonomiei este că par străine principiului individualist propus de premisa majoră. Aceasta pare să înțeleagă autonomia în sens strict convențional ca acțiune voluntară a unui adult sănătos. Motivul pentru care acesta este criteriul relevant în cazul drogurilor este că aceeași convenție funcționează în toate celelalte privințe. Când un adult sănătos hotărăște ce să cumpere, unde să călătorească, ce ocupație să-și aleagă sau ce forme de divertisment, alegerile sale sunt considerate autonome fără ca legea să își pună problema dacă sunt făcute în condiții ideale de raționalitate, accesibilitate a informațiilor și în absența erorilor cognitive.

Chiar dacă concedem o accepțiune filosofică a autonomiei, atâta timp cât aceasta este formală și permite ca decizii „greșite” să poată fi considerate autonome, implicit și unele forme de consum de droguri trebuie considerate autonome. Este conceputibil ca unii utilizatori să fie informați cu privire la efectele drogurilor și la riscul de dependență, să nu fie afectați de erori cognitive și totuși să își dorească să consume substanțele respective, preferințele lor de gradul doi fiind în acord cu cele de ordinul întâi. Probabil în acest punct datele empirice privind efectele diverselor substanțe psihoactive sunt relevante și pot intra în calcul. Unele substanțe sunt mai puțin adictive și mai puțin dăunătoare fizic,

fiind pasibile de a fi consumate recreațional și ocazional de un mare număr de persoane, în timp ce altele cu greu pot fi văzute ca alegeri ale unui consumator informat.

Fenomenul dependenței este deosebit de relevant în chestiunea autonomiei și libertății de alegere a a consumatorului de droguri tocmai pentru că o pune serios în discuție. Dependența, susțin prohibiționistii, nu este libertate³⁰. Se face adesea o paralelă directă între dependență și posibilitatea ca cineva să se vândă ca sclav, o temă mult discutată în filosofia liberală, nu pentru relevanța ei practică, ci ca un paradox care testează limitele logicii liberale. În fapt, cazul dependenței de droguri este una din puținele aplicații practice ale temei sclaviei voluntare, subiect asupra căruia liberalii au păreri împărțite. Douglas Husak susține pe baza descrierilor autobiografice ale consumatorilor dependenți de heroină că adicția nu este incompatibilă cu și nu elimină autonomia unei persoane de a consuma droguri. Ca dorință de ordinul întâi, compulsiunea psihologică de a consuma, de tip *craving* sau *withdrawal symptom* (sevraj), nu este pentru Husak suficientă pentru a nega autonomia alegerii de a acționa pe baza ei, mai degrabă decât pe baza dorinței de ordin secundar de a nu mai dori să vrei să consumi droguri. Unele persoane îi rezistă și abandonează cu succes consumul, ceea ce este pentru Husak un motiv de a presupune că o alegere este posibilă și în cazul dependenței. Cât privește efectele de sevraj ale substanțelor care produc așa numita dependență fizică, acestea sunt descrise de consumatori în mod tipic ca fiind similare în natură și intensitate cu o gripă de o săptămână. Deși ne putem imagina un drog care să producă un sevraj atât de puternic încât să putem considera că dependentul nu mai are nicio alegere cu privire la întreruperea consumului, Husak nu crede că un astfel de drog există încă. Dacă ar exista, consumul lui ar putea fi interzis pe bună dreptate pe motiv că este incompatibil cu libertatea individuală³¹. În această privință nu sunt de acord cu Douglas Husak. A numi o dorință „compulsiune psihologică” înseamnă a remarca natura ei determinantă pentru comportament, chiar dacă această determinare nu este complet în afara limitelor controlului uman, precum reflexele necondiționate, iar cauzalitatea proceselor mentale și neurale implicate este complexă. A spune că un dependent copleșit de *craving* sau de

---

³⁰ Vezi J.A. Califano, *Addiction isn't freedom*. USA Today, 125, 42-47, 1997.

³¹ Între timp, din 1992 de când a fost publicată cartea lui Husak, au fost creați opioizi sintetici cu mult mai adictivi decât heroina, evaluată ca fiind de 10 ori mai potentă decât morfina. Etonitazenul este considerat de 1.500 de ori mai potent decât morfina, fentanylul de 4.000 de ori mai adictiv decât morfina, iar 4-F-Ohmefentanyl de 18.000 de ori mai potent decât morfina.

simptomele sevrajului este liber să nu consume este echivalent cu a spune că cineva torturat sau amenințat cu tortura alege să facă orice e nevoie pentru a pune capăt durerii. Poate fi la limită adevărat, dar asta cu greu face alegerea respectivă liberă într-un sens relevant. Evaluarea lui Husak în acest punct poate fi cu bun temei considerată ca lipsită de empatie și de o înțelegere reală a fenomenului dependenței. După cum se pare, la fel ca susținătorii prohibiției din motive moraliste, Husak consideră dependența o condiție voluntară auto-indusă, ceea ce nu poate fi decât parțial adevărat. Accentul nu este pe caracterul de a fi auto-indusă, ci pe cel de a fi voluntară. Așa cum remarcă chiar Husak, și legea consideră dependența ca fiind auto-provocată, motiv pentru care infracțiunile comise de dependenți aflați în sevraj nu sunt acoperite de excepția de faptă săvârșită sub amenințare (*under duress*). Același motiv face ca starea de ebrietate sau de intoxicare să nu fie o circumstanță atenunantă pentru săvârșirea unei infracțiuni, ci una agravantă.

În același timp trebuie să ținem cont că metafora sevrajului ca o gripă severă este doar atât, o comparație relativă. Chiar și o gripă poate fi suficient de severă cât să ne putem îndoi de autonomia unor alegeri făcute în timpul bolii, iar o gripă care ar putea fi oricând amânată (și automat agravată ulterior) printr-un remediu temporar aflat la îndemână schimbă complet datele alegerii respective. Dependența este o condiție atât de gravă nu doar datorită intensității sevrajului, dar tocmai datorită factorului volițional pe care îl presupune abținerea în condiții de maxim disconfort fizic și psihic și a deteriorării progresive a voliției pe care încercările repetate și eșuate de abținere o produc. Mai mult, sevrajul nu înseamnă doar o săptămână de febră și durere fizică, ci și luni de depresie morbidă, iritabilitate, confuzie, izolare socială și disperare existențială, în urma detoxifierii propriu-zise. În cele din urmă, mă îndoiesc că preferințele de ordin superior ale unui dependent și discernământul său în general funcționează în același fel cu cele ale unei persoane sănătoase. Dependența este notorie pentru faptul că nu afectează doar impulsurile primare de ordin întâi ale persoanelor, dorința de a simți plăcere, prezența durerii fizice și disconfortul psihic insuportabil, ci și întreg sistemul cognitiv, raționalitatea și caracterul unei persoane. Majoritatea substanțelor psihoactive, de la alcool la cocaină și amfetamine, induc nevoia de dozare compulsivă repetată în timpul fazelor de consum intens (*binge*). Acest tip de consum poate cu greu fi considerat autonom. Putem presupune în mod neproblematic că o persoană aflată în stare de

ebrietate nu ar trebui lăsată să ia decizii precum aceea de a escalada o clădire și poate nici aceea de a consuma încă un pahar de alcool. Nu numai efectele imediate ale consumului unor substanțe precum amfetaminele și psihedelicile și chiar cocaina induc simptome schizofrenice utilizatorilor, dar există efecte psihotice (așa numita psihoză amfetaminică) și nevrotice de lungă durată între perioadele de consum, în care nu doar dispoziția afectivă (*mood*) și motivația sunt puternic afectate, dar și raționalitatea și discernământul, fără a dispărea bineînțeles cu desăvârșire. Un astfel de consumator aflat „în negare” susține în mod tipic că nu este dependent sau că își dorește să consume droguri indiferent de consecințe. Procese iraționale de tipul negării, raționalizării și chiar forme subtile de delir sunt tipice în astfel de situații. Caracterul determinist al dependenței este confirmat de către neurologi, care au studiat modurile în care cocaina, spre exemplu, întrupe comunicarea obișnuită între hipotalamus, regiunea primitivă a creierului responsabilă de formarea impulsurilor, și cortex, regiunea creierului responsabilă cu procesarea conștientă a deciziilor. Proprietățile neurochimice cu totul speciale ale substanțelor psihoactive trebuie văzute probabil și ca un motiv rezonabil pentru care aceste substanțe pun probleme juridice *sui generis*. Spre deosebire de orice alte activități recreaționale care stimulează centrul plăcerii, cum ar fi sexul și activitățile care presupun riscuri și recompense precum sporturile extreme și jocurile de noroc, stimularea neurochimică directă a acestor centri este cu totul în afara adaptării noastre biologice. Pentru că aceste substanțe sunt rare sau inexistente în natură, creierul uman nu este adaptat să le facă față în mod natural – el este invadat cu niveluri de sute de ori mai mari de neurotransmițători decât maximumul pentru care este reglat prin adaptare. O activitate care se poate compara în natură și intensitate cu stimularea chimică a centrilor plăcerii ar putea fi doar stimularea directă electrică. Spre exemplu, în experimentele în care cobailor li s-a introdus în centrul plăcerii din creier un electrod conectat la un dispozitiv care să poată fi activat de către animale, s-a constatat că acestea se auto-stimulează în mod compulsiv, ignorând complet hrana și alte nevoi vitale, până la autodistrugere [referință].

Pe de altă parte, chiar dacă autonomia nu este înțeleasă convențional și formal ca fiind inerentă naturii acțiunii unui adult, acest lucru poate părea că nu are implicații în ansamblul argumentului. Deciziile neautonome nu pot fi pedepsite penal, tot așa cum nu sunt pedepsite cele ale minorilor. Premisa majoră ne spune că doar acțiunile autonome de

un anumit tip pot fi pedepsite, fără a preciza ce se întâmplă când o acțiune neautonomă afectează negativ chiar pe actantul ei sau alte persoane. Cu alte cuvinte, prezența autonomiei, nu absența ei, este o condiție necesară pentru sancționarea penală a acțiunilor. Putem presupune că, chiar și într-un sistem de drept liberal, societatea este îndreptățită să se protejeze în astfel de cazuri în care agenții nu sunt autonomi, iar acțiunile lor îi afectează și pe ei și alte persoane, dar nu prin sancțiuni de natură penală. Lipsa autonomiei pare mai degrabă să implice protecția legală decât pedeapsa făptașului. Însă protecția legală înseamnă, și în cazul adulților, paternalism. A spune că cineva nu este autonom când consumă droguri revine la a spune că nu este responsabil nici de consecințele acțiunii sale. Nu este foarte clar cum lipsa autonomiei poate justifica pedepsirea cuiva, deși este destul de evident cum poate justifica intervențiile interdictive, dar nepunitive, de tipul tratamentului forțat.

O altă posibilitate ar fi aceea că pedeapsa este singurul mijloc pe care legea îl are la îndemână pentru a preîntâmpina eficient alegerile considerate ca neautonome și cu risc ridicat sau, mai probabil întrucât nu implică pedepsirea unor nevinovați, se poate considera că adulții pot fi lipsiți de responsabilitate atunci când fac alegeri concrete, dar nu atunci când aleg să încalce legea, cunoscând riscurile asociate automat cu acest lucru. Cu alte cuvinte, alegerea de a consuma un drog poate fi neautonomă, dar alegerea de a încălca legea consumând o substanță ilegală este considerată întotdeauna ca autonomă. Această distincție ar putea funcționa pentru unele, dar nu pentru toate situațiile descrise mai sus.

Putem încerca să ocolim dificultățile la care ne conduce o discuție filosofică a conceptului de autonomie apelând la diverse analogii, pentru a vedea cum tratează legea în aceste cazuri activitățile respective și ce ne spun intuițiile noastre morale. Ce alte practici sunt pasibile de a produce efecte negative asupra unui individ și a celor din jurul său? Evident, cele mai multe. Un concept tare al autonomiei individuale ar sfârși prin a acorda autoritate statului în a reglementa și controla întreaga sferă a libertății individuale, căci fiecare alegere presupune costuri și beneficii. Pentru a se asigura că suntem raționali și că facem cele mai bune alegeri pentru noi, statul ar trebui să ne prescrie ce să mâncăm, cum să ne îmbracăm, cum să vorbim, ce profesie să avem, ce să cumpărăm, când să dormim, cum să ne distrăm, pe cine să frecventăm, și chiar ce să credem și ce să iubim.

Analogiile relevante sunt însă cele cu activități care nu aduc aparent niciun beneficiu sau doar unele minore, dar presupun însă costuri considerabile pe termen lung pentru actanți și eventual pentru apropiați și pentru restul societății. Putem remarca că, în timp ce industriile alimentare și farmaceutice sunt strict reglementate, „Nimeni nu a propus vreodată ca oamenii să fie băgați în pușcărie pentru consumul unor alimente despre care știau că nu sunt sănătoase.”³² De asemenea, statul nu interzice, ci doar reglementează sporturile periculoase pentru a minimiza riscurile. Un astfel de sport extrem care este totuși ilegal, *base jumping* (saltul în gol de pe versanți muntoși abrupti sau construcții, echipat cu un costum aeroflotant și parașută) a fost interzis în Europa și în Statele Unite deoarece are o rată de mortalitate deosebit de ridicată (aproximativ una la 2300 de sărituri este letală). Chiar și în acest caz, practicanții prinși în flagrant nu sunt sancționați penal, ci doar contravențional. O altă paralelă interesantă ar putea fi cea cu practici religioase care presupun comportamente voluntare vătămătoare. Analogia este interesantă nu doar pentru că efectele negative ale acestor practici pot fi comparate cu ale drogurilor, dar pentru că motivația lor, deși nu este recreațională, poate fi bazată pe credințe excentrice sau pur și simplu false sau iraționale. Astfel, ne putem întreba în ce măsură poate interveni statul în practici precum sărăcia voluntară, postul negru prelungit, castrarea, asceza de diverse tipuri, retragerea din societate, flagelarea, auto-mutilarea sau amputarea unor părți din corp, sinuciderea ritualică sau colectivă. Deși unele din aceste practici sunt extinse, altele sunt îngăduite, cu atât mai mult cu cât dreptul la religie este protejat constituțional, ceea ce presupune că astfel de practici sunt acoperite de accețiunea legală a autonomiei și libertății individuale. Și mai relevantă ar putea fi analogia cu unele forme de modificări corporale extreme, a căror motivație este preponderent estetică și, ca atare, hedonistă. Operațiile de augmentare a sânilor sau organelor sexuale, chirurgia estetică în general, schimbarea sexului, piercingul și tatuajul extrem, prelungirea gâtului prin inele metalice, implanturile metalice subcutanate sunt componente ale unor stiluri de viață tradiționale sau contemporane, fără ca legea să aibă prea multe de spus în afara unor minime reglementări. Sacrificiul sănătății și al vieții personale în favoarea carierei sau pentru a atinge performanța în arte, știință sau sport sunt lăsate aproape exclusiv în domeniul autonomiei individuale.

---

³² D. Husak, *Idem* p.42.

Este interesant de observat că două dintre abordările extreme cu privire la prohibiție, atât în favoarea cât și împotriva acesteia, depind de un concept relevant etic de autonomie. Pe de-o parte avem perspectiva anti-prohibiționistă care insistă că alegerea de a consuma droguri este autonomă și trebuie respectată până la capăt (neintervenind nici asupra ei, nici asupra consecințelor ei negative prin măsuri de tipul asistenței sociale, *harm reduction* etc.³³). Pe de altă parte avem perspectiva prohibiționistă deontologică care ar putea fi circumscrisă conceptului mai larg de *legalism moral*. Potrivit acestuia, sistemul juridic și legea sunt derivate direct din și se suprapun aproape în totalitate cu sfera moralei. Altfel, motivul de profunzime pentru care a ucide este ilegal este pentru că este imoral și în fapt cele două sunt justificate normativ prin același raționament. În mod similar, a utiliza droguri este imoral, făcând pe moment abstracție de posibile consecințe negative pentru alte persoane, pentru că per ansablu afectează negativ consumatorul, în termeni de sănătate, financiari, de caracter etc.

Susținătorii legalismului moral aplicat la consumul de droguri trebuie să mai asume însă încă ceva – nu doar că legea este același lucru cu morala, dar că etica nu se reduce, în termenii filosofiei morale clasice, la datorii față de ceilalți, ci cuprinde și așa-numitele datorii față de sine. Legalismul moral va susține în același timp statutul de infracțiuni al activităților care îl afectează doar pe actant și al unor activități consimțite care pot sau nu să producă consecințe negative în termeni de utilitate, dar sunt văzute ca imorale, așa numitele *victimless crimes* precum prostituția, pornografia, diverse comportamente sexuale sau jocurile de noroc. Teza imoralității imanente consumului de droguri are un oarecare caracter plauzibil. În fond morala are tendința de a exclude toate activitățile care împărtășesc cu utilizarea drogurilor câteva caracteristici importante: 1) sunt în esență hedonistice, motivația principală pentru ele fiind plăcerea, 2) comportă riscuri personale și efecte secundare negative față de alte persoane și 3) ne deconectează de la realitate (sunt escapiste), încălcând astfel un imperativ moral primordial³⁴. O analogie relevantă ar fi cea cu plăcerea obținută într-o realitate „virtuală” (cyber sex de

---

³³ O posibilitate de a susține combinația unor politici care respectă libertatea consumatorilor și favorizează în același timp un sistem de sprijin social pentru dependenți ar fi posibilă prin admiterea faptului că minoritatea celor grav dependenți de droguri au ajuns astfel din cauza unor condiții sociale sau psihice pre-existente (sărăcie extremă, traume psihologice etc.).

³⁴ Vezi argumentul anti-hedonist al lui Robert Nozick din *Anarchy, State and Utopia* referitor la „mașina de plăcere”.

exemplu). Deși acest argument are oarece greutate, forma sa radicală poate fi cu ușurință respinsă de către oricine acceptă că nu este imoral ca cineva să consume cantități moderate de vin sau bere. Problema de fond apare însă atunci când cei care susțin că orice formă de consum de droguri este inerent imorală consideră acesta un bun motiv pentru a interzice și a face ilegal sub pedeapsa cu închisoarea orice fel de consum.

Tot ce se poate spune despre această concepție juridică moralistă ar fi că este în mare măsură incompatibilă cu democrația liberală modernă, chiar dacă urme reziduale ale acestei viziuni a rolului legii, tributară religiilor organizate, determină încă în bună măsură opinia publică majoritară. O astfel de concepție, dusă la ultimele ei consecințe, ar face ilegală simpla minciună sau promisiunile nerespectate, ar impune datoriile morale față de prieteni sau rude (fidelitatea în cuplu, de exemplu) ca datorii legale și ar sfârși prin a scoate lenea în afara legii. Un astfel de moralism pare să funcționeze în realitate atunci când consumatorii ocazionali de cannabis sunt trimiși în penitenciare.

O viziune deontologică moralistă de acest tip ar trebui să fie în același timp imună la obiecții consecinționale privind eficiența măsurilor punitive și prohibitive. Atunci când este bazată pe imoralitatea consumului de droguri, mentalitatea prohibitivă poate fi inflexibilă în fața oricăror dovezi empirice s-ar aduce pentru a dovedi că interdicțiile legale mai degrabă agravează decât previn efectele negative ale consumului. Chiar dacă întreaga societate ar sucomba sub efectele infracționalității și consumului pandemic de droguri, moralistii ar trebui să continue să susțină legea, imuni la dezastrul social. Acesta este un alt argument major împotriva moralismului legal, dar din el putem desprinde o lecție valabilă și pentru apărarea legitimității consumului de droguri din considerente deontologice. Lecția este că o poziție principială, care pune libertatea individuală înaintea consecințelor unor practici sau politici, nu mai are sens dacă respectarea drepturilor unei populații ar duce la extincția acelei populații. Dacă abordările consecinționale au constrângerii principiale, și cele principiale au cel puțin această minimă constângere consecinționalistă.

Prejudicii aduse societății

Premisa minoră a argumentului împotriva legislației prohibitive propus anterior afirmă nu doar caracterul voluntar și autonom al consumului de droguri, ci, mai relevant, faptul că acesta nu afectează în mod direct, necesar și negativ alte persoane în afara consumatorilor. Cele trei criterii enumerate sunt importante și le-am menționat ca atare și în formularea premisei majore (ele lipsesc din formulările uzuale ale principiului liberal). A spune pur și simplă că utilizarea drogurilor nu afectează niciodată sau în general pe altcineva în afara consumatorilor este evident fals, iar a formula principiul liberal doar în funcție de prezența vătămării (*harm*) este la fel de eronat. Motivele vor fi discutate mai detaliat în cadrul expunerii poziției comunitariene cu privire la consumul de droguri, dar putem observa cu ușurință de pe acum că o multitudine din activitățile considerate în general ca aparținând sferei libertății individuale, au de fapt consecințe cauzale mai mult sau mai puțin directe asupra altor persoane. De fapt orice tip de activitate imaginabil poate avea consecințe asupra altor oameni și implicit consecințe negative. Ceea ce stabilește însă premisa majoră este că nu orice astfel de consecințe sunt suficiente pentru a interzice o acțiune. Douglas Husak, urmându-l pe Joel Feinberg, încearcă să iasă din această capcană logică distingând între efecte negative legitime asupra altor persoane și efecte irelevante legal, pentru că nu sunt acoperite de drepturi. Husak oferă exemplul soțului care își nemulțumește soția urmărind fotbal la televizor, al îndrăgostitului respins și al unui mic comerciant care este afectat de decizia unei mari companii de a deschide un magazin în apropiere. Apoi preia distincția între vătămare ilegală și vătămare permisă (ca neacoperită de drepturile altora): „Sensul vătămării [*harm*] trebuie să aibă o încărcătură normativă în orice formulare plauzibilă a principiului vătămării. A spune că A l-a vătămat pe B în acest sens este a spune în mare același lucru cu A i-a făcut rău lui B, adică l-a tratat nedrept. O persoană o *nedreptățește* pe alta atunci când comportamentul său indefensibil violează drepturile altora. Doar afectarea intereselor care este nedreaptă și doar nedreptățile care afectează interese pot fi considerate ca vătămări în sensul potrivit”³⁵. Dar această metodă este circulară, ne întoarce la necesitatea de a oferi un criteriu pentru a distinge acțiunile permise de cele interzise (ceea ce părea să propună premisa majoră) și de a găsi un alt fundament al dreptului decât principiul vătămării. De

---

³⁵ Joel Feinberg, *Harm to Others*, p. 34.

ce nu ar conta suferința psihologică produsă familiei unui dependent și degradarea mediului social prin sporirea infracționalității ca prejudicii relevante într-un calcul al utilității care să stea la baza unei politici pentru reglementarea consumului? De ce nu ar conta durerea unui îndrăgostit respins atunci când judecăm dreptul unei persoane de a respinge avansurile indezirabile? Această problemă este evitată, sau pusă într-o lumină corectă, atunci când înțelegem principiul vătămării ca referindu-se la tipul (definit non-normativ) de consecințe negative care sunt permise pentru protejarea libertății individuale (indirecte, neintenționate, non-necesare sau puțin probabile și presupunând consimțământul altor agenți). Cu alte cuvinte, sfera libertății private nu este ansamblul acțiunilor individului care nu îi afectează pe ceilalți, ci ansamblul acțiunilor care îi pot afecta negativ fără a putea fi interzise de lege. Această sferă trebuie înțeleasă nu ca un contur plin, un spațiu privat în interiorul căruia un individ poate face absolut orice vrea, ci ca un spațiu punctat, delimitat de consecințe negative asupra altora care pot fi în mod legitim ignorate și consecințe care sunt relevante pentru definirea sferei libertății individuale.

Prin simplul fapt că o persoană consumă droguri, va explica un susținător al decriminalizării, ca o consecință imediată a acestuia, alte persoane nu sunt în mod necesar afectate. Atunci când ele sunt afectate, acest fapt se întâmplă ca o consecință indirectă și neintenționată a consumului de droguri, lucru care nu poate anula libertatea unei persoane de a efectua o acțiune care nu o afectează direct decât pe ea. Exemplele paradigmatică pentru acest tip de consum ar fi utilizatorul de canabis care fumează un *joint* în intimitatea propriei locuințe, fără a deranja în mod direct pe nimeni, sau consumatorul ocazional de băuturi alcoolice într-un spațiu destinat special acestei activități, precum un bar.

Ne putem imagina însă tipuri de droguri sau de consum în cazul cărora efectele negative asupra altor persoane sunt suficient de directe pentru a le scoate în afara legii. Putem imagina un drog X care ar produce în mod invariabil efectul asupra consumatorului de a își dori și de a încerca efectiv să ucidă orice altă persoană prezentă. Un astfel de drog nu ar putea fi cu siguranță acoperit de argumentul propus. Însă relația substanțelor psihoactive existente cu violența și infracțiunile nu este atât de directă. Doar o minoritate a consumatorilor de alcool, LSD sau cocaină ajung să săvârșească infracțiuni

violente. În cazurile în care acestea au loc, legea le pedepsește ca atare, având în vedere consumul de droguri doar ca pe un factor secundar (și agravant). În același mod, neglijarea datoriilor parentale, consumul în timpul sarcinii, tâlhăria, conducerea sub influența alcoolului sau drogurilor, perturbarea ordinii publice și alte efecte negative ale consumului drogurilor pot fi pedepsite ca atare, ca infracțiuni distincte, fără a fi necesară incriminarea consumului de psihoactive ca atare. Datele empirice sunt însă relevante în evaluarea acestei premise întrucât conexiunea dintre consum și diverse efecte sociale negative poate fi suficient de directă și de semnificativă încât incriminarea acestuia (ca *anticipatory offence*) să fie singura politică preventivă viabilă. Discuția despre relația dintre droguri și infracțiuni sau violență (*drugs and crime*), o temă mult dezbătută în sociologie, trebuie reluată în contextul analizei empirice a costurilor consumului de droguri în capitolul următor.

Putem remarca și că primul dintre criteriile propuse, cel ca o acțiune să afecteze în mod direct alte persoane, este destul de vag și prin urmare interpretabil. Cu siguranță activități precum a otrăvi rezerva de apă a unei comunități trebuie să poată fi pedepsite potrivit principiului propus de majoră, deși cauza și efectul pot fi îndepărtate în timp și spațiu, pe parcurs intervenind un întreg lanț causal de evenimente. Prin urmare, cât de direct sunt afectate alte persoane de o acțiune este o chestiune relativă. Și mai problematică este cerința ca modul în care sunt afectați alți indivizi să fie negativă. Acțiuni aparent inofensive precum a purta un anumit fel de haine pot produce sentimente intense de neplăcere altor persoane. Trebuie acestea luate în considerare sau trebuie judecat efectul unei acțiuni asupra altor persoane ca pozitiv sau negativ de către o autoritate neutră? Contează doar prezența sau absența unor efecte negative oarecare sau totalul consecințelor unei acțiuni, pozitive și negative? Voi reveni asupra acestor întrebări în prezentarea perspectivei comunitariene asupra consumului de droguri.

O altă observație relevantă este că unele dintre efectele negative produse asupra altor persoane de către consumatorii de droguri nu doar că nu sunt protejate legal de drepturi ale acestora (cum ar fi dreptul la proprietate, la siguranță și la protejarea sănătății), dar au un caracter voluntar și consimțit. Relațiile dintre prieteni, soți și parteneri legali, ca și cele dintre părinți și copii majori, sunt din punct de vedere legal voluntare, chiar dacă în realitate sunt legate prin constrângeri și datorii foarte puternice.

Pagubele financiare produse de un partener dependent, neplăcerea locuirii într-o anumită zonă și multe alte costuri suportate de apropiații consumatorilor de droguri au un caracter benevol cel puțin în parte, care face ca ele să nu conteze atât de mult în scoaterea consumului din sfera libertății individuale, tot așa cum cetățenii nu sunt protejați de efectele relației cu o persoană indolentă, iresponsabilă sau care fumează. Am putea trasa aici o analogie între consumul de droguri și sexul neprotejat cu partenerii necunoscuți. În cazul în care o persoană știe că este purtătoarea unei boli transmisibile prin sex, de la herpes simplex la HIV, legea pedepsește sexul neprotejat cu un partener sănătos neinformată în prealabil asupra riscului la care se expune. Nu este foarte clar dacă această pedeapsă se aplică celui deja infectat și în cazul în care partenerul de sex neprotejat a fost informat în prealabil de condiția de sănătate a primului. În orice caz, nu este sancționat legal partenerul care face sex neprotejat cu un partener despre care știe că este infectat (această practică există cadrul unor subculturi sexuale și este numită *bug chasing*). Analogia este relevantă pentru că evidențiază cum intuițiile noastre morale și prevederile legale se schimbă nu doar în funcție de cât de direct cauzal este creat un prejudiciu de sănătate, dar și în funcție de faptul că acesta este creat printr-o acțiune consimțită și voluntară sau nu.

Comunitarism și principiul bunăstării

După cum am remarcat deja în contextul discuției despre constituționalitatea legilor împotriva drogurilor, statul modern nu este un model de liberalism pur. Apărătorii prohibiției pot susține că principiul liberal nu epuizează domeniul dreptului și cu atât mai puțin pe al guvernământului, negând premisa majoră a argumentului prezentat. În forma respectivă, acest principiu liberal nu poate legitima decât justiția ca funcție a statului, cu tot ce presupune aceasta (legislativ, justiție propriu-zisă, poliție, sistem penitenciar etc.), dar limitează implicit statul în exercitarea celorlalte funcții esențiale ale sale – anume de a oferi alte bunuri publice în afara justiției. Dar statul modern oferă astfel de bunuri, de la siguranță publică și securitate în sens larg, la bunuri publice precum promovarea sănătății

publice, asigurarea educației minime obligatorii, asigurarea egalității de șanse și oportunități, administrație publică și crearea de infrastructură, conducerea unor activități de producție și comerț de interes public (energie, transport, cercetare etc.), reglementări financiare, reglementarea și planificarea unor domenii de interes public pentru impunerea unor standarde universale și eliminarea beneficiarilor clandestini (*free riders*) și a monopolurilor private etc. Statul reprezintă diverse alte tipuri de organizare și acțiune colectivă, în afara asigurării protecției și justiției. Lista serviciilor oferite de stat într-o democrație liberală modernă este practic nesfârșită. Această accepțiune lărgită a rolului statului este implicită și în constituții, care merg mai departe de delimitarea strictă a sferei libertății individuale în definirea drepturilor fundamentale. Declarația Drepturilor Omului cuprinde pe lângă drepturile politice și civile așa-numitele drepturi economice, sociale și culturale, iar constituțiile naționale ca cea a României menționează drepturi precum cel la educație, la ocrotirea sănătății și la un mediu sănătos, dreptul la protecția socială a muncii etc. Chiar dacă aceste drepturi fundamentale ar putea fi la limită deduse din principiul liberal al libertății individuale, ceea ce este discutabil, statul modern tot depășește în amploare sfera dreptului, oferind și alte bunuri publice.

Viziunea statului ca formă supremă de organizare colectivă, depășind rolul de protejare a libertății individuale, este în domeniul teoriei politice moderne cel puțin la fel de veche ca liberalismul, ambele fiind de sorginte iluministă, iar în practică este probabil la fel de veche ca societatea și statul însuși. Atunci când definește principiul normativ de funcționare a statului, această tradiție nu pleacă de la întrebări precum “Cum ne putem asigura că vom avea maximul de libertate fără ca cei care conduc să abuzeze de putere?”, o întrebare evident reactivă, ci de la întrebarea mai fundamentală “Care este cea mai bună formă de organizare colectivă a comunității?”. Din acest punct de vedere se poate spune fără dubiu că statul modern nu este doar liberal și democratic, ci și social. Nu doar în sensul restrâns (specific social-democrației) de a oferi protecție socială categoriilor defavorizate, protecție care poate varia de la un stat național la altul și de la o guvernare la alta, ci în sensul general în care principiul său de organizare asigură oferirea altor bunuri publice și promovează și alte valori în afara protecției libertății individuale. Aceste bunuri și valori se subsumează cu greu unui principiu unic, mai general decât cel liberal, dar dacă ar trebui să-i găsim o formulare și un nume probabil cel mai nimerit ar fi

cel de Principiu al Bunătății: Statul are obligația de a promova bunăstarea colectivă. Prin „bunăstare” nu înțeleg doar sensul restrâns al cuvântului, așa cum îl întâlnim în expresia *welfare state*, de redistribuție a resurselor economice, ci în sensul cel mai larg care acoperă promovarea siguranței publice în sens extins și alte bunuri private și publice și chiar alte valori în afara libertății și dreptății, precum egalitatea și echitatea.

Bineînțeles, liberalismul pluralist este la origine o refutare a acestui principiu, pe motiv că orice concepție a binelui comun intră în conflict cu binele indivizilor și că asigurarea bunăstării colective sfârșește prin a sufoca libertatea individuală. De aceea, este important să subliniez că, așa cum am formulat eu acest principiu, datoria statului nu este aceea de *a maximiza* sau de *a asigura* bunăstarea comună și fericirea indivizilor. În orice concepție cu privire la guvernământ și *de facto* în statul modern, fericirea indivizilor rămâne în cea mai mare parte responsabilitatea lor personală. Dar, mai mult decât să se asigure că aceștia nu sunt împiedicați de către alții în a-și exercita libertățile, statul modern are datoria de *a promova* activ bunăstarea, asigurându-se că există condițiile pentru ca toți cetățenii să prospere. Limita între a promova cât mai multă bunăstare pentru cât mai mulți oameni și a maximiza efectiv sau a asigura fericirea cetățenilor este bineînțeles vagă, ceea ce face ca tensiunea și conflictul dintre rolul statului de promotor al bunăstării colective și cel de garant al libertății individuale să fie eterne.

Această viziune a statului ca promotor al bunăstării colective poate fi numită comunitarianism, în sensul că nu restrânge rolul legii la asigurarea drepturilor și libertăților individului și vede bunăstarea unui individ în raport cu a celorlalți, a comunității din care aceștia fac parte. Se poate spune că există un comunitarianism de dreapta, conservator, care pune accent pe valori precum familia, națiunea, religia, munca, ordinea publică și disciplina etc., și un comunitarianism de stânga, care pune accent pe valori precum egalitatea, progresul și solidaritatea socială. Ambele se opun într-o măsură liberalismului clasic, cu toate că în unele accepțiuni, liberalismul, spre deosebire de varianta sa extremă libertariană sau de anarhism, acoperă și el principiul bunăstării (*welfare state*, statul asistențial modern, fiind cel mai evident exemplu) și valori precum echitatea (de exemplu în teoria dreptății a lui John Rawls, în care primul principiu al libertății este urmat de un al doilea principiu privind inegalitățile permise). „Statul are un

rol fundamental în a proteja sănătatea și bunăstarea” (pagina), acceptă și Douglas Husak. Toate formele de comunitarianism au însă în oarecare măsură implicații paternaliste.

Înainte de a contesta liberalismul (în sens restrâns) pe temeuri normative, comunitarienii contemporani precum Charles Taylor și Michael Waltzer³⁶ resping fundamentul ontologic și epistemologic al liberalismului, respectiv principiul individualismului metodologic. Primatul individului în fața comunității, care permite liberalilor respingerea conceptului de bine comun sau interes colectiv, este contestat în primul rând factual. Dacă am putea caricaturiza liberalismul prin dictonul “Fiecare om e o insulă” (sau „Fiecare om e regele propriului castel”) , expresia reprezentativă pentru comunitarianism ar fi „Toate lucrurile fac parte dintr-un singur tot” („Everything is One”). Potrivit individualismului metodologic, chiar dacă indivizii provin dintr-o comunitate a cărei culturi este adânc întipărită în motivațiile și psihologia lor, în chiar concepția lor despre sine ca cetățeni și persoane, există o sferă a acțiunilor lor care nu îi influențează pe ceilalți membri ai comunității. Comunitarienii observă pe drept cuvânt că nu există o astfel de sferă privată a individului care nu afectează alte persoane, în afara cazului în care cineva este izolat efectiv fizic de restul lumii (pe o insulă sau, mai probabil, pe o altă galaxie). Fiecare atribut, caracteristică și acțiune individuală sunt legate cauzal în moduri complexe de restul lumii. Când cineva alege să cumpere un produs, să muncească, să se căsătorească sau să facă sex în intimitate, să arate într-un anumit fel sau să se recreeze citind o carte, aceste alegeri au efecte asupra restului societății. Simplul fapt de a respira și de a emana căldură corporală și chiar a gândi într-un cadru privat influențează stările viitoare ale unui individ și implicit pe ceilalți. Dacă principiul liberal se bazează pe premisa că există acțiuni sau chiar caracteristici ale indivizilor care nu afectează alte persoane, atunci liberalismul se bazează pe o falsă înțelegere a realității și a naturii societății³⁷. Faptul că acțiunea unui individ afectează alte persoane nu poate fi un criteriu valid pentru a distinge acțiunile permise de lege de cele interzise, nici faptul că afectează *negativ* alte persoane, întrucât orice gen de acțiune poate avea efecte negative asupra altora. Cineva poate fi devastat de alegerea unei

---

³⁶ Vezi Charles Taylor, *Sources of the Self* și Michael Walzer, *Spheres of Justice*.

³⁷ Relația între nivelul acțiunii individuale și cel al fenomenelor sociale este una din temele centrale ale sociologiei și ale științelor sociale. Pentru o perspectivă care nu afirmă primordialitatea vreuneia dintre cele două, ci încearcă să le integreze într-o teorie holistă, vezi Anthony Giddens, *Constitution of society: Outline of the theory of structuration*.

persoane de a face sex cu altcineva, oamenii pot fi puternic deranjați de felul în care cineva se îmbracă sau chiar de felul în care arată fizic, exercitarea libertății de expresie poate aduce prejudicii unor persoane, o religie poate fi profund ofensatoare pentru adepții alteia etc. Cum orice acțiune poate avea și efecte negative asupra altor persoane, comunitarienii pot reinterpretă fără probleme principiul liberal al vătămării sau al libertății maxime permise aplicând criteriul utilitarist al maximizării bunăstării agregate, pentru a distinge între acțiuni permise și nepermise.

Pentru a reveni la subiectul analizei legislației cu privire la droguri, o perspectivă comunitariană care ține cont de principiul bunăstării, așa cum am încercat să îl definesc pentru scopurile noastre, va respinge probabil ambele premise ale argumentului propus inițial. Un comunitarian va nega și că are sens să distingem între tipuri de acțiuni care afectează negativ alte persoane și acțiuni care îl afectează doar pe actant, pentru ca doar primele să poată fi interzise prin lege, și că activitatea de a consuma droguri este autonomă și nu afectează negativ alte persoane. În cuvintele unui manual anti-legalizare publicat de Drug Enforcement Agency, organizația responsabilă cu implementarea prohibiției în Statele Unite: „Eroarea evidentă a argumentului Autonomiei Individuale, și motivul pentru care nu prea mai este folosit în prezent, este simplul fapt că folosirea drogurilor îi afectează de fapt pe alți oameni. Acest manual este în mare parte o colecție de motive și exemple pentru a ilustra modurile în care consumul de droguri afectează nu doar pe individ, ci și terțe părți inocente și societatea în general”³⁸. Lăsând la o parte tonul arogant implicit în acest pasaj aparținând unei organizații polițienești care nu pomenește despre drepturile consumatorilor decât pentru a nega că există, costurile sociale ale consumului de droguri nu pot fi negate. O clasificare mai precisă a acestora rămâne de realizat în cadrul analizei costuri-beneficii a consumului și a prohibiției, dar pentru moment putem evoca câteva dintre cele mai evidente, valabile în cazurile cele mai grave de dependență și consum abuziv la scară largă: este vorba de costurile financiare pe care un consumator dependent le produce familiei și apropiaților, de suferința psihologică pe care o produce aceluiași, de manipulare și abuz de încredere, de furtul proprietăților valoroase ale familiei și ale străinilor, de implicare în nenumărate forme de infracționalitate de la accidente auto, violență și perturbarea ordinii la prostituție, viol și

---

³⁸ United States Department of Justice, *Drug Legalization: Myths and Misconceptions*.

hărțuire sexuală, tâlhărie și crimă, de neglijarea datoriilor față de membrii dependenți ai familiei și față de angajatori, de consum în timpul sarcinii, de favorizarea transmiterii unor grave boli infecțioase, de creșterea costurilor serviciilor de sănătate publică, de degradarea climatului social și economic în general plus costurile efectelor secundare etc. A spune că aceste costuri nu sunt necesar asociate consumului și că unele nu sunt directe nu mai pare în acest context o pledoarie prea convingătoare, deoarece la nivel social conexiunea cauzală capătă un caracter mai pronunțat determinist – dacă o instanță particulară de consum de canabis nu duce neapărat la condusul unui autovehicul sub influența drogului, iar condusul sub influența drogului nu duce neapărat la accidente auto, pentru o mie de instanțe de consum de marijuana poate exista o oarecare certitudine statistică că vor conduce la un număr de accidente rutiere.

Pentru un comunitarian poate fi mai potrivit să vedem consumul de droguri nu ca pe un fenomen compus din decizii individuale, ci ca pe un tipar comportamental și cultural, o *meme* care se naște și se răspândește în interiorul unui sistem. Comportamentul uman este în general mimetic și auto-reproductiv. Atunci când cineva inițiază o practică, ceilalți au la îndemână un model care le va informa alegerile, iar aceasta se va propaga mai departe. Acesta este argumentul central al unui articol de psihologie evoluționistă intitulat “*Sex, Drugs, and Cults. An evolutionary psychology perspective on why and how cult memes get a drug-like hold on people, and what might be done to mitigate the effects*”, care leagă fenomenul dependenței de droguri de răspândirea altor *meme* „periculoase” precum practicile unor secte religioase³⁹. Într-o notă mai puțin alarmistă am putea totuși remarca că poate efectul cel mai negativ pe care un consumator de droguri îl poate avea asupra altor persoane este cel care poate părea și cel mai inocent – simpla expunere la comportamentul de a consuma droguri. Simplul gest de a fuma în public sau de a priza și injecta substanțe psihoactive este „infecțios”, chiar dacă pentru a se duplica acest comportament trece prin filtrul alegerii altei persoane, iar expunerea la consum este cel mai important factor în a prezice consumul unei persoane în viitor [referința]. Cineva care este expus consumului de droguri are de ales dacă să preia sau nu acest comportament, dar nu mai are de ales dacă să fie sau nu expus alegerii respective. Atâta

---

³⁹ Keith Henson, *Sex, Drugs, and Cults. An evolutionary psychology perspective on why and how cult memes get a drug-like hold on people, and what might be done to mitigate the effects*, în *The Human Nature Review* 2002 Volume 2: 343-355.

timp cât cineva este integrat în societate, obiceiurile și stările lui îi vor afecta inevitabil pe ceilalți. Un individ productiv, în care familia și societatea au investit timp de decenii, poate fi transformat de droguri într-un agent al haosului social și al ruinei economice. Când o practică sau o subcultură devine deosebit de nocivă, comunitatea se poate simți îndreptățită să o sancționeze la nivel legal. Din această perspectivă consumul de droguri este nu doar un viciu personal, ci un virus social⁴⁰, o boală infecțioasă care poate atinge amploarea unei pandemii.

Acum, că am construit cât am putut de bine argumentul comunitarian, trebuie să îi observăm și limitele. Multe dintre acuzele comunitariene la adresa consumului de droguri sunt rezonabile; e drept spre exemplu că există o corelație semnificativă între consumul de alcool și infracțiuni violente sau între dependența de heroină și furt (cel puțin în condițiile prohibiției). Dar, spre exemplu, a-i imputa direct unui fumător de cannabis din Canada înmulțirea actelor de terorism în Mexic este o exagerare, chiar dacă conexiunea cauzală poate exista. Ce nu ne oferă comunitarianismul la prima vedere este o limită, un criteriu de a distinge intervențiile admisibile în acțiunile individului de cele nejustificate. Chiar dacă respinge principiul liberal în forma lui clasică, comunitarianismul nu se poate dispensa complet de o teorie a libertății individuale și a dreptului, ci mai degrabă trebuie să facă să funcționeze principiul bunăstării colective alături de principiul libertății individuale. În absența acestuia se va transforma într-o formă de paternalism totalitar sau într-o dictatură a majorității care prescrie fiecărui cetățean cum trebuie să trăiască în cele mai mici detalii, în numele binelui comun.

Reguli și consecințe

Cel mai bun candidat pentru un principiu moral care să servească la a stabili limita de legitimitate a principiului bunăstării într-o viziune comunitariană a rolului statului și politicilor publice este principiul maximizării utilității agregate. Acesta poate fi văzut ca mai fundamental decât principiul vătămării și ca temei al acestuia, așa cum se întâmplă în filosofia morală a lui John Stuart Mill. Teoria considerată tradițional drept

---

⁴⁰ Vezi și David Friedman *Is Bill Buckley a Communicable Disease?*.

concurrentul principal al acestui tip de consecinționalism este etica deontologică. Așa cum sunt folosite în mod obișnuit aceste etichete, orice argument care menționează consecințe cauzale ale unei acțiuni este considerat „consecinționalist”, pe când apelul la reguli generale și la noțiuni precum autonomia și datorია morală este considerat „deontologic”. În etică se consideră că argumentele de primul tip sunt fundamentate în cele din urmă prin apel la bunuri care sunt luate drept valoroase în sine în mod natural, precum plăcerea și fericirea sau evitarea durerii, în timp ce argumentele deontologice sunt justificate mai degrabă prin regresie la valoarea în sine a autonomiei morale, așa cum se întâmplă în etica kantiană, sau la legea divină, așa cum se întâmplă cu unele sisteme morale de inspirație religioasă sau în teocrații. Cu toate acestea, trebuie observată distincția între caracterizarea unui argument drept consecinționalist sau deontologic în raport cu rațiunile directe aduse în favoarea lui sau în raport cu întemeierea lor ultimă, cu fundamentarea sistemului etic respectiv. Distincția este importantă deoarece consecințele unei acțiuni sunt relevante și în etica deontologică, tot așa cum, după cum vom vedea imediat, și apelul la reguli poate fi relevant pentru consecinționaliști.

O aplicare directă a principiului maximizării utilității agregate ar putea duce cu ușurință la legitimarea prohibiției în forma ei actuală, chiar și pentru substanțele și tipurile de consum cel mai puțin dăunătoare, precum consumul de cannabis, ba chiar și pentru drogurile legale în prezent, alcool și tutun, ale căror efecte negative le depășesc în amploare pe ale tuturor celorlalte droguri însumate. Plăcerea utilizatorilor de cannabis, ecstasy sau GHB se poate dovedi minoră în raport cu riscurile de sănătate ale aceluiași substanțe, adunate la costurile de oportunitate ale abuzului și la costurile sociale ale fenomenului consumului recreațional, chiar dacă numărul utilizatorilor moderați și ocazionali îl depășește cu mult pe cel al persoanelor care abuză aceste substanțe. Dar același calcul utilitarist este notoriu în teoria morală pentru rezultatele dubioase la care duce atunci când este aplicat într-o sumedenie de cazuri concrete. Consumul de dulciuri (despre zahărul rafinat se spune uneori că produce dependență) și alimente bogate în grăsimi produce probabil mai multe costuri decât beneficii, exercitarea libertății de expresie în anumite contexte concrete poate produce prejudicii majore și conflict social, chiar privarea unor persoane de libertate (scalvia) sau de viață pot apărea ca dezirabile în urma unor calcule contextuale de utilitate.

Pentru a răspunde criticilor de acest tip, teoreticienii utilitariști precum R. M. Hare sau Robert Nozick fac distincția între *act-utilitarianism* și *rule-utilitarianism*, utilitarismul actelor și al regulilor. În primul caz utilitatea agregată este calculată pentru consecințele unui act individual concret. În cazul utilitarismului regulilor, utilitatea este calculată pentru toate consecințele previzibile ale respectării sau neresăpțării unei reguli. Putem ilustra această diferență printr-un exemplu simplu, adaptat după Bernard Williams⁴¹, cel al luării de ostatici de către teroriști. Atunci când cineva deturneză un avion sau ia ostatici și face anumite cereri sub amenințarea că va executa ostatici, un simplu calcul al costurilor în raport cu valoarea vieții ostaticilor ar putea îndreptăți autoritățile să satisfacă cererile. Însă, ținând cont de faptul că acest răspuns face foarte probabilă încurajarea actelor teroriste în viitor, politica oficială a guvernelor este de a nu negocia cu teroriștii⁴². Regula de a nu negocia cu teroriștii este justificată deoarece produce pe termen lung mai multe beneficii decât strategia contextuală de a plăti prețul cerut de teroriști. Într-un alt exemplu al lui Bernard Williams, mai potrivit pentru discuția de față, pentru a rezolva problema parcării ilegale în Londra, autoritățile ar putea adopta măsura utilitaristă de a împușca pe oricine parchează ilegal. Presupunem că ar fi suficient ca numai câteva persoane să fie împușcate pentru acest motiv și problema parcărilor ilegale ar fi rezolvată. Acest exemplu scoate în evidență exact dificultățile de care se poate lovi o teorie a adoptării politicilor publice exclusiv în funcție de considerente empirice contextuale – astfel de politici înțelese îngust riscă să fie contrare chiar și celei mai comune înțelegeri a moralei sau a dreptului. Cu alte cuvinte, utilitarismul actelor face complet abstracție de existența oricăror drepturi morale sau legale. „Dreptatea nu este un scop al politicilor, ci o constrangere”, notează Douglas Husak.⁴³ Acesta este motivul pentru care, după cum am afirmat deja, viziunea statului ca promotor al bunăstării colective nu se poate dispensa în totalitate de cea a statului ca garant al drepturilor și libertăților fundamentale ale indivizilor. Filosofii utilitariști au răspuns obiecțiilor de acest tip trasând distincția dintre utilitarismul regulilor și al actelor, și susținând ca primul este congruent cu intuițiile noastre morale fundamentale. Apelul la reguli nu face această teorie deontologică decât într-o accepțiune improprie sau contextuală a termenilor, pentru

⁴¹ Bernard Williams și J.J.C. Smart, *Utilitarianism: For and Against*.

⁴² În mod ironic, adesea autoritățile negociază de fapt cu teroriștii, dar în secret, încercând astfel să evite consecințele pe termen lung.

⁴³ Husak, *Idem.* p, 27.

că ea poate fi în cele din urmă justificată prin apel la valoarea intrinsecă a fericirii, așa cum principiul vătămării primește o întemeiere utilitaristă în filosofia lui Mill.

S-ar putea replica, în cazul politicilor referitoare la droguri, că legitimarea acestora prin apel la studii empirice se referă totuși la reguli, legi și proceduri de implementare, și nu la acte individuale și că, prin urmare, doctrina politicilor *evidence-based* este o formă de utilitarism al regulilor și nu al actelor. Chiar și așa, riscul ca aceste politici să intre în conflict cu libertățile individuale este același (așa cum acceptăm în prezent că s-ar întâmpla în cazul unei politici care ar interzice consumul de alcool), atâta timp cât calculul de utilitate nu se face la nivelul cel mai înalt al drepturilor fundamentale. Poate mai relevantă ar fi în acest caz distincția între un utilitarism al regulilor de rang superior și al celor de rang inferior, în funcție de nivel de generalitate și abstractizare al regulilor care sunt evaluate pe baza consecințelor lor. În acest fel ne-am putea asigura că drepturile și libertățile fundamentale sunt stabilite în raport cu orice consecințe ale unor practici particulare și că măsurile de maximizare a utilității în cazuri concrete nu afectează drepturi mai fundamentale. Probabil că în acest fel ar trebui să înțelegem chiar constituțiile și legile fundamentale, ca pe un ansamblu de reguli care au trecut testul timpului, consecințele lor fiind probate de-a lungul secolelor în nenumărate tipuri de situații. Însă la fel de ușor se poate răspunde că, din contră, aceste norme foarte generale și învechite nu au fost niciodată realmente testate empiric și adoptate în urma unor calcule științifice, că sunt niște simple generalizări a priori care își arată limitele pe măsură ce noi realități, apărute în urma progresului tehnologic și social, le pun la încercare. Așa cum dreptul constituțional la secretul corespondenței este în prezent pus la încercare de modul în care corespondența electronică facilitează comunicarea teroriștilor sau cum alte drepturi sunt re-evaluate în contextul noilor biotehnologii, tot așa drepturile individului pot fi reinterpretate în cazul pericolului reprezentat de consumul de droguri, substanțe de sinteză noi și super potente.

Ca și în cazul discuției privind autonomia consumatorilor de droguri, analogiile cu alte practici concrete și experimentele imaginare se pot dovedi mai utile decât teoriile generale în a găsi un balans între preocupările comunitariene privind efectele sociale ale consumului de droguri și cele liberale privind drepturile indivizilor. Pe de-o parte avem cazurile în care statul intervine în limitarea sferei libertăților personale, precum

reglementarea industriei alimentare și farmaceutice. Aceste intervenții în piața liberă nu sunt doar pentru protejarea consumatorilor față de dorința de maximizare a profiturilor a comercianților, ci, atâta timp cât cel puțin unii consumatori ar putea fi adecvat informați cu privire la proprietățile exacte ale produselor interzise, acestea sunt în același timp reglementări paternaliste, care îi protejează pe consumatori și față de propriile lor decizii. În mod similar, sunt comune măsurile de reducere a riscurilor asociate unor practici precum cele sportive sau recreative – plajele sunt supravegheate de salvamari, sunt închise atunci când sunt prezente riscuri sporite precum valuri sau rechini, pârtiile de ski periculoase sunt închise pentru public, echipamente standardizate sunt cerute în cazul unor activități (centură de siguranță, cască de motocicletă, echipamente de zbor etc.), măsuri speciale care limitează libertățile indivizilor intră în vigoare în cadrul stărilor de alertă. Unele din aceste măsuri sunt lăsate în seama aprecierii unor autorități locale, altele sunt prevăzute prin legi. Pe de altă parte avem activități riscante care sunt permise, precum cursele de mașini și alte sporturi periculoase. În nici un caz însă, cu posibila excepție a prostituției și a incestului, nu sunt astfel de activități voluntare transformate în infracțiuni penale. Legea înțelege în general că poate limita libertatea unor indivizi pentru propria lor siguranță și prevede sancțiuni contravenționale pentru încălcarea unor interdicții, dar că nu îi poate pedepsi cu privarea de libertate și de drepturi pentru propriul lor bine și pentru daune indirecte aduse altora, care nu sunt acoperite de drepturi legale. Așa cum remarcă Douglas Husak, astfel de pedepse paternaliste sunt un exemplu perfect de caz în care tratamentul este mai rău decât boala. În trecut alte practici considerate îndeobște *victimless crimes* erau de asemenea sancționate penal – precum jocurile de noroc și pariurile, homosexualitatea, producerea și consumul pornografiei, dar în majoritatea țărilor legislația de acest fel este în prezent abandonată ca învechită, iar drepturile și libertățile respective sunt recunoscute legal. Aceste practici sunt considerate fără victime nu pentru că nu pot exista efecte negative pentru participanți și pentru societate, ci pentru că nu se poate vorbi de părți vătămate decât în absența consimțământului celor implicați și pentru că sunt protejate ca atare de drepturile individuale. O altă observație pertinentă este aceea că din punct de vedere juridic nici nu se pune problema ca statul să intervină atunci când cineva își aduce prejudicii sieși și celor apropiați în cazuri de lene extremă sau prin decizia de a nu munci, prin neglijarea

igienei sau a unor îndatoririlor sociale, indiferent ce le motivează. Statul nu intervine nici pentru a limita sau interzice subculturi care încurajează un stil de viață neproductiv, cum ar fi subculturile hedoniste ale tinerilor, unele culte religioase care încurajează sărăcia și retragerea din societate sau curentul contemporan de *simple living*. Se poate considera cu bun temei că oamenii sunt suficient de motivați în mod natural și social astfel încât intervenția statului să nu fie necesară pentru a minimiza efectele sociale negative ale fenomenelor de acest tip și același lucru poate fi valabil și în cazul unor tipuri de substanțe psihoactive.

Consumul unora dintre droguri s-ar putea afla din punctul de vedere al consecințelor sale sociale undeva între dreptul de a mânca nesănătos și de a duce o viață sedentară și în general iresponsabilă, respectat de lege, și condusul motocicletei fără cască de protecție sau peste limita de viteză, cazuri în care legea intervine din considerente consecințialiste. E greu de văzut însă cum considerentele consecințialiste pot justifica paternalismul dur sub forma sancțiunilor penale pentru consum de droguri. Douglas Husak respinge și paternalismul *soft* de tipul amenzilor contravenționale pentru consum, susținând că între interdicția cu sancțiuni contravenționale și cea cu sancțiuni penale este doar o diferență de grad și că aceleași considerente privind caracterul voluntar și autonom al consumului de droguri se aplica împotriva ambelor tipuri de interdicții. Cu toate acestea, având în vedere proprietățile neurochimice cu totul speciale al drogurilor, care disting consumul de substanțe psihotrope de orice alte activități hedoniste obișnuite, și caracterul potențial epidemic al consumului, cred că unele măsuri de restricționare și interdicție sancționată contravențional sunt rezonabile. Reducerea riscurilor (*harm reduction*) ar trebui să fie însă nu doar o politică printre altele în acest domeniu, ci chiar principiul de bază al reglementării consumului de droguri. A face din măsurile punitive principiul politicilor în domeniul substanțelor psihoactive este greu de acceptat chiar într-un context consecințialist, asociat logic teoriei pedepsei ca prevenire (*deterrence*). Chiar dacă înțelegem sancționarea penală a consumului de droguri ca pe o măsură preventivă, trebuie demonstrat că această tip de sancțiune este singurul funcțional, că nu există alternative non-punitive la fel de eficiente⁴⁴. Chiar și atunci ar fi nevoie de un nivel

---

⁴⁴ În mod ciudat, este posibil ca paternalismul soft de tipul tolerării consumului și pedepsirii comerțului cu droguri să îmbine dezavantajele prohibiției (piața neagră și infraționalitatea asociată) cu cele ale

catastrofal al cosurilor sociale pentru a justifica măsurile punitive, întrucât teoria justiției acceptată în mod curent în societate este doar parțial preventivă și în bună măsură retributivă – legea cere ca cei pedepsiți să poată fi considerați vinovați moral pentru acțiunile lor, nu doar pentru încălcarea legii.

Concluzie

Legitimitatea abordării empirice în domeniul legislației și politicilor publice este imposibil de coteștat în totalitate, fie și pe considerente principiale. Fără îndoială datele privind morbiditatea asociată consumului unui anumit drog, procentul de consumatori care devin dependenți, infraționalitatea asociată consumului, variația prevalenței consumului în funcție de statutul legal al unui drog, toate acestea sunt informații critice care pot la limită consacra sau discredita o politică. Cu toate acestea, ce am încercat să arăt în acest capitol este că numai o formă radicală de utilitarism al actelor (sau un utilitarism al regulilor de rang inferior), asociat cu o viziune pronunțat comunitariană a rolului statului poate justifica adoptarea unor politici care presupun infracțiuni penale exclusiv pe baza unor calcule contextuale de utilitate. Tot așa cum numai prohibiționismul susținut de legalism moral de sorginte religioasă, ne-liberal și ne-democratic, poate fi imun la orice considerații consecinționale, susținând incriminarea consumului de droguri ca inherent imoral. Numai în astfel de viziuni statul poate încălca oricând spațiul privat al cetățenilor în numele binelui comun sau al legii divine, proprietatea privată poate fi confiscată oricând este în folosul altor persoane, libertatea de expresie poate fi cenzurată oricând cei deranjați de o opinie sunt mai mulți decât cei care sunt dispuși să o audă, o practică religioasă poate fi interzisă oricând produce suficiente nemulțumiri și conflicte sociale, un produs alimentar poate fi oricând interzis pentru că este asociat cu un risc ridicat de obezitate și așa mai departe. Într-un stat liberal, însă, există reguli sub formă de legi și drepturi care derivă din acestea, care pot fi la rândul lor

---

dezincriminării (creșterea consumului și automat a consumului problematic). Astfel de ipoteze trebuie cu siguranță verificate empiric.

justificate pe baza unor considerente de utilitate și nu numai. Atunci când calculele de utilitate se fac doar în privința unor măsuri limitate la un anumit domeniu, este posibil ca unele costuri și beneficii să fie ascunse, ceea ce nu se întâmplă când calculul se face la nivelul regulilor mai generale. Spre exemplu, poliția ar putea considera că este în interesul comunității să poată efectua percheziții oricând în domiciliul privat al oricărui cetățean, fără un mandat. O simplă analiză costuri-beneficii ar putea indica că o astfel de măsură ar ușura cu mult descoperirea infractorilor, în timp ce costul suferit de cetățenii nevinovați al căror domiciliu a fost percheziționat este mai mic. În realitate, practica ne spune că o măsură de acest tip este probabil ca pe termen lung să ducă la deteriorarea libertăților fundamentale ale cetățenilor și la abuzul puterii de către reprezentanții autorității statale.

Pentru a pune aceste observații în contextul legilor cu privire la consumul de droguri, nu orice avantaje în termeni de utilitate generală pot justifica intervenții oricât de drastice în sfera libertății personale. Există o prezumție *prima facie* că cel puțin o parte a consumului de droguri satisface o măsură de autonomie pe care o acceptăm în alte domenii ale vieții, că nu pune suficiente riscuri de sănătate în raport cu beneficiile aduse pentru a-l considera mai irațional decât alte activități acceptate și că efectele sale negative asupra altor persoane nu sunt suficient de directe, de necesare și de abuzive pentru a justifica interzicerea lui, chiar dacă o analiză a tuturor costurilor și beneficiilor implicate nu oferă un rezultat pozitiv. Chiar dacă cetățenii nu au o libertate nelimitată de a-și face rău singuri și indirect mediului lor social, trebuie să recunoaștem *o oarecare măsură* în care indivizii pot alege în defavoarea lor să consume droguri, așa cum o facem în toate celelalte domenii ale vieții. Prohibiția drogurilor este în prezent o intruziune atât de brutală în sfera libertății individuale încât acest simplu fapt, resimțit intuitiv ca o violare de către oameni, este probabil responsabil pentru mare parte din consecințele negative care transformă prohibiția în antrenament la infracționalitate și nesupunere civică pentru o largă categorie de persoane care altfel ar fi cetățeni care respectă legea și autoritatea.

Nici abordarea consecinționalistă, nici cea principială, considerate separat, nu pot fi justificate până la capăt. Nu putem accepta nici că respectarea autonomiei și libertății individuale trebuie apărute indiferent de orice consecințe posibile, nici că posibile

avantaje minimale ale prohibiționismului pot justifica interferențe oricât de drastice în sfera libertății individuale.

O posibilă modalitate de a ține cont de această constrângere de legitimitate în cadrul unei analize costuri-beneficii în privința reglementărilor din domeniul drogurilor ar fi identificarea unor praguri și a unor indicatori comuni cu alte tipuri de activități care presupun riscuri și beneficii similare. Spre exemplu, un grad de morbiditate care este considerat acceptabil sau o limită de risc considerată rezonabilă în alte activități recreaționale ar putea proteja utilizarea recreațională a anumitor droguri. O altă posibilă modalitate ar fi adăugarea unor costuri suplimentare într-un calcul de utilitate privind unele măsuri punitive, reprezentând deteriorarea libertății individuale, care nu ar apărea decât într-o analiză a unei reguli mai generale, sau eliminarea din calculul final al unor costuri ale dezincriminării unor droguri, precum acelea considerate prea indirecte sau presupunând consimțământul altor persoane.

Pe de altă parte, perspectiva principială liberală nu poate rezista argumentelor empirice care demonstrează existența unor costuri dramatice pentru societate a unor forme de consum de droguri, cuplată cu dubii în ce privește autonomia deciziei acestor consumatori și cu un grad de risc care depășește cu mult ceea ce este de regula acceptabil de către o persoană rațională. Nu există un drept absolut de a consuma droguri – și probabil niciun alt drept – indiferent dacă societatea se duce de râpă. Dacă însă se poate dovedi empiric că, chiar și în aceste cazuri, măsurile prohibitive nu sunt eficiente în privința costurilor, este un bun argument pentru a le pune la îndoială, acesta fiind evident motivul pentru care discuțiile contemporane în privința drogurilor s-au concentrat în această zonă. Practic, este o demonstrație *ad majorem* în favoarea dezincriminării, care poate răspunde îngrijorărilor prohibiționiștilor fără să le ceară abandonarea opțiunilor lor valorice și ideologice fundamentale.

BIBLIOGRAFIE

- BERLIN, Isaiah. *Two Concepts of Liberty*, 1958.
- BONNIE, Richard J. & WHITEBREAD, Charles H.. *The forbidden fruit and the tree of knowledge: an inquiry into the legal history of american marijuana prohibition*, Virginia Law Review, Volume 53, no. 6, 1970.
- BUXTON, Julia. *The Politics of Narcotic Drugs*, Routledge, 2009.
- CALIFANO, J.A. *Addiction isn't freedom*. USA Today, 125, 42-47, 1997.
- COURTWRIGHT, David T. *Dark Paradise: A History of Opiate Addiction in America*, Harvard University Press, 2001.
- DWORKIN, Gerald. *The Value of Autonomy* in *The Theory and Practice of Autonomy*, Cambridge University Press, 1988
- FEINBERG, Joel. *Harm to Others*. New York, Oxford University Press, 1984.
- FRIEDMAN, Milton. *The Drug War as a Socialist Enterprise* in Friedman & Szasz *On Liberty and Drugs*, The Drug Policy Foundation, 1992.
- FRIEDMAN, Milton & SZASZ, Thomas. *On Liberty and Drugs*, edited and with a Preface by Arnold S. Trebach and Kevin B. Zeese. Washington, D.C.: The Drug Policy Foundation, 1992.
- GIDDENS, Anthony. *Constitution of society: Outline of the theory of structuration*, University of California Press, 1986.
- GOODE, Erich S. *Between Politics and Reason: The Drug Legalization Debate*, Contemporary Social Issues Series, St. Martin's Press, New York, 1997.
- HENSON, H. Keith: *Sex, Drugs, and Cults. An evolutionary psychology perspective on why and how cult memes get a drug-like hold on people, and what might be done to mitigate the effects*, in *The Human Nature Review* 2002 Volume 2.
- HUSAK, Douglas. *Drugs and Rights*, Cambridge University Press, 1992.
- HUSAK, Douglas. *Legalize This!: The Case for Decriminalizing Drugs*, Verso 2002.

- INCIARDI, James ed. *The Drug Legalization Debate*, Sage Publications, Thousand Oaks, 1999.
- KANT, Immanuel. *Bazele metafizicii moravurilor*.
- KRAUSS, Melvyn and LAMAR, Edward P., editors. *Searching for Alternatives: Drug Control Policy in the United States*, Hoover Institution Press, 1991.
- LESHNER, Alan I., *Addiction Is a Brain Disease, and It Matters*, Science 3 October 1997: Vol. 278. no. 5335, pp. 45 - 47
- MCKENNA, Terence. *Food of the Gods: The Search for the Original Tree of Knowledge - A Radical History of Plants, Drugs, and Human Evolution*, Bantam, 1992.
- MILL, John Stuart. *On Liberty*.
- MUSTO, David. *The American Disease: Origins of Narcotic Control*, Oxford University Press, 1999.
- NOZICK, Robert. *Anarchy, State and Utopia*. Blackwell Publishing, 1974.
- NUTT, D., King, L.A., SAULSBURY, W. and BLAKEMORE, *Development of a rational scale to assess the harm of drugs of potential misuse in Lancet*, 2007 Vol. 369 (9566).
- RAWLS, John. *A Theory of Justice*. Harvard University Press, 1971.
- ROBINSON, Matthew B; SCHERLEN, Renee G. *Lies, Damned Lies, and Drug War Statistics: A Critical Analysis of Claims Made by the Office of National Drug Control Policy*. State University of New York, 2007.
- SCHAUER, Frederick, *Decriminalization and the Constitution*, in *Criminal Justice Ethics* 3 (1):76-84
- SIEGEL, Ronald. *Intoxication: Life in Pursuit of Artificial Paradise*. Dutton & Co, New York, 1989.
- SZASZ, Thomas Stephen. *Our Right to Drugs: the case for a free market*. Praeger, 1992
- TAYLOR, Charles. *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity*, Cambridge University Press, 1992.
- TREBACH, Arnold S. *Legalize It?: Debating American Drug Policy*. The American University Press Public Policy, 1993.

WALZER, Michael. *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*, New York, Basic Books, 1983.

WILLIAMS, Bernard și SMART, J.J.C. (eds.), *Utilitarianism: For and Against*, Cambridge University Press, 1973

WELLS, Peter. *New Labour and Evidence Based Policy Making*. Paper presented to the PERC Research Seminar, University Of Sheffield, 2004.

ZIMRING, Franklin E. *The Search For Rational Drug Control*. Cambridge University Press, 1992.

Legislație, rapoarte, publicații ale unor organizații

Report Of The Special Rapporteur On The Right Of Everyone To The Enjoyment Of The Highest Attainable Standard Of Physical And Mental Health. Anand Grover. United Nations, 2010.

~~War~~ *On Drugs, Raport of the Global Commission on Drug Policy* 2011.

European Union Drugs Action Plan 2009-2012.

United States Department of Justice, *Legalization Of Drugs: The Myths And The Facts*.

Declarația Drepturilor Omului